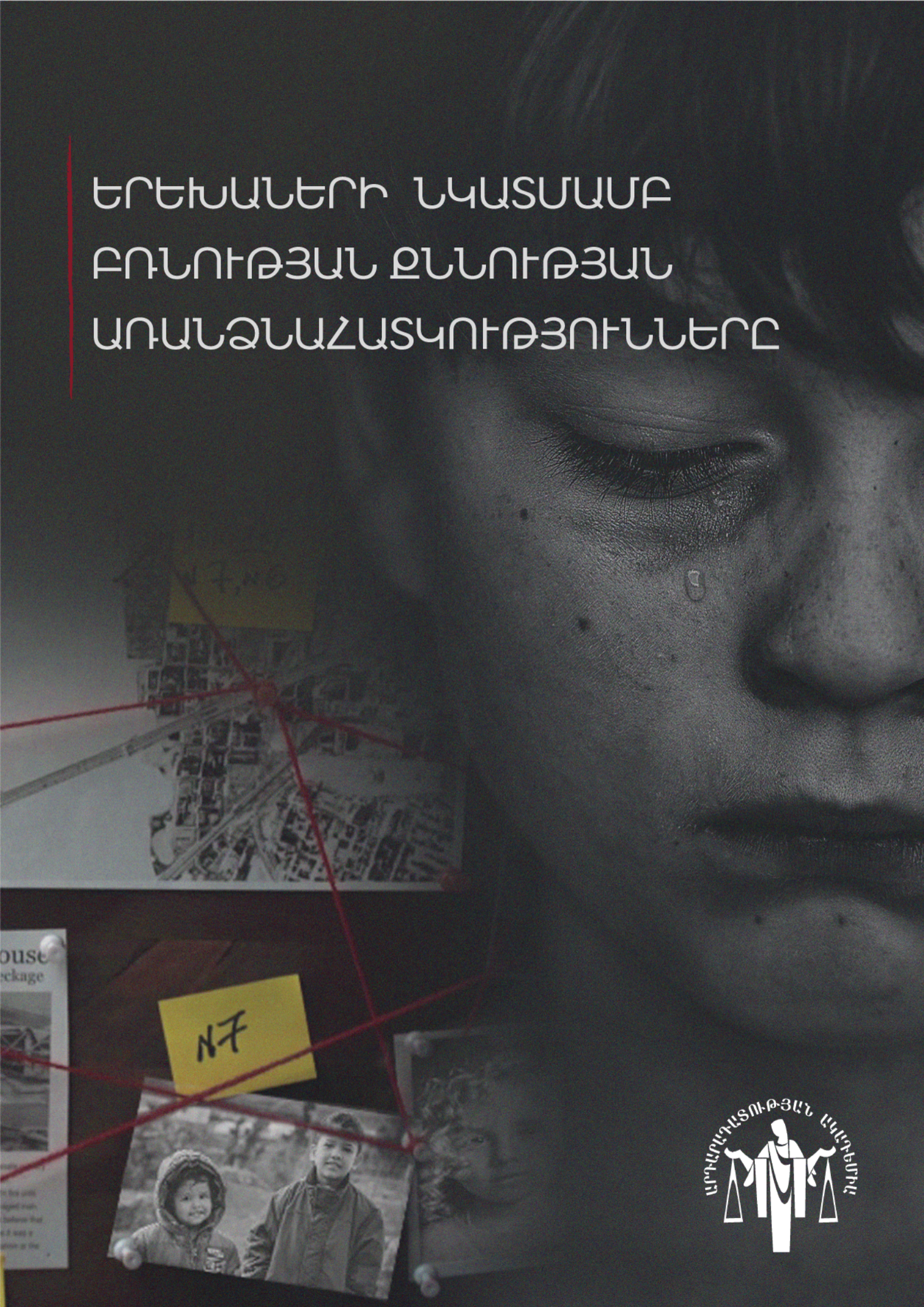

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ
ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՍ 5

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՊԱՅՈՎՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՀԱՐՈՒՑԵԼՈՒ ՓՈՒԼՈՒՄ

Այս դասի (մոտիվացնող ներածական տեսանյութ+դասի տեքստ+բառարան+ինքնաստուգիչ հարցեր) յուրացման համար անհրաժեշտ է **240 րոպե / 4 ժամ:**

ՄՈՏԻՎԱՑՆՈՂ ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ՏԵՍԱՆՅՈՒԹ
(Հասանելի է Արդարադատության ակադեմիայի կայքի հեռաուսուցման բաժնում):

Քրեական գործ հարուցելը հանցակազմի հատկանիշներ պարունակող հակաիրավական արարքներին պետության ադեկվատ արձագանքի դրսևորումներից մեկն է:

Անդրադառնալով քրեական գործ հարուցելու փուլի դերին, նշանակությանը և այդ փուլում ծագող այլ հարցերի, ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային իրավունքում դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ քրեական գործի հարուցման փուլը քրեադատավարական ընթացակարգի ինքնուրույն մաս է, որն ունի իր սկիզբն ու ավարտը, խնդիրները, սուբյեկտները և այլն¹: Դատարանի կարծիքով, քրեական գործ հարուցելու փուլում վարույթն իրականացնող մարմինը հաղորդման նախնական ստուգման միջոցով հանցագործության հատկանիշներ մատնանշող բավարար փաստական տվյալներ ձեռք բերելու դեպքում, ինչպես նաև քրեական գործի

Մինչև 10 րոպե

Ուշադրությամբ կարդացե՛ք տեքստը (օգտվելով բառարանից) և այն յուրացնելուց հետո միայն անցե՛ք ինքնաստուգիչ հարցերին:

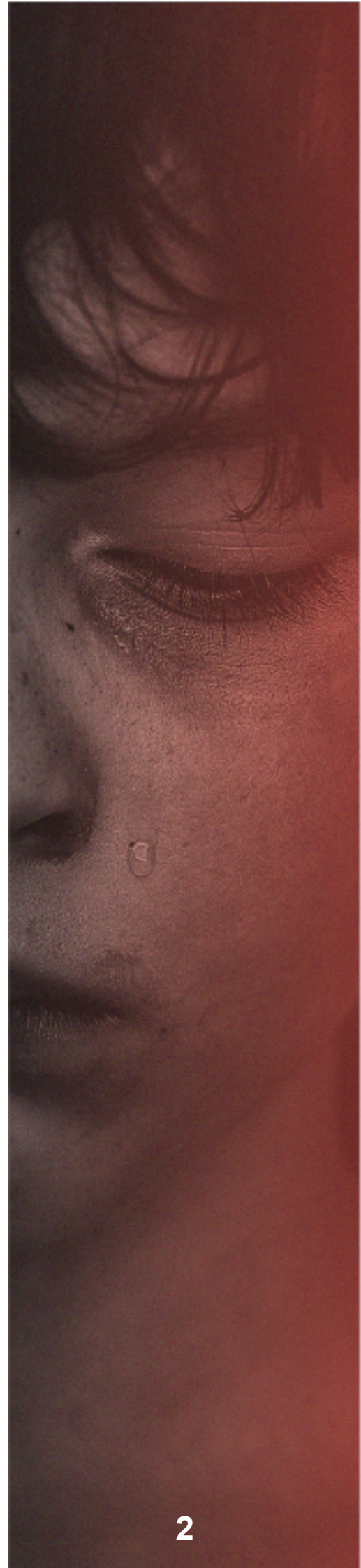
Մինչև 175 րոպե

¹ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2013թ. հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԴ/0044/11/13 որոշում // <http://www.datalex.am/>:

վարույթը բացառող դատավարական արգելքների բացակայության պայմաններում պարտավոր է հարուցել քրեական գործ, որից հետո միայն իրականացնել քրեադատավարական օրենսդրությամբ նախատեսված բազմակողմանի և լրիվ քննություն: Հակառակ դրան, եթե նյութերի նախապատրաստման ընթացքում այնպիսի փաստական տվյալներ են ձեռք բերվել, որոնք հերքում են հանցագործության հատկանիշների առկայությունը, վկայում են քաղաքացիական, վարչական կամ այլ իրավահարաբերություններից բխող գործողությունների առկայության մասին, ինչպես նաև առկա են գործի վարույթը բացառող դատավարական արգելքներ, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է որոշում կայացնի քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին²: Դատարանը նաև փաստում է, որ քրեական գործ հարուցելու մասին օրինական, հիմնավորված և ժամանակին կայացված որոշումն անհրաժեշտ նախապայման է հանցագործությունների արագ և ամբողջական բացահայտման, ինչպես նաև կանխարգելման համար, մինևույն ժամանակ ընդգծելով, որ քրեական գործի չհիմնավորված հարուցմամբ սահմանափակվում են անձանց իրավունքներն ու ազատությունները, նրանց վնաս է պատճառվում: Այլ խոսքով, ինչպես քրեական գործի անհիմն հարուցումը, այնպես էլ՝ հարուցման անհիմն մերժումն օրինականության կոպիտ խախտումներ են և զգալի վնաս են պատճառում անձին, հասարակությանն ու պետությանը: Վերոգրյալով պայմանավորված՝ քրեադատավարական օրենսդրությունը սահմանում է քրեական գործի հարուցման հարցը լուծելու համար անհրաժեշտ միասնական և պարտադիր կարգ, որի շրջանակներում վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է պարզի զուտ քրեական գործ

---

²<http://www.datalex.am>:

հարուցելու առիթների և հիմքերի առկայության կամ բացակայության փաստը, այլ ոչ թե բացահայտի հանցագործությունը կամ հաստատի անձի մեղավորությունը կամ անմեղությունը³:

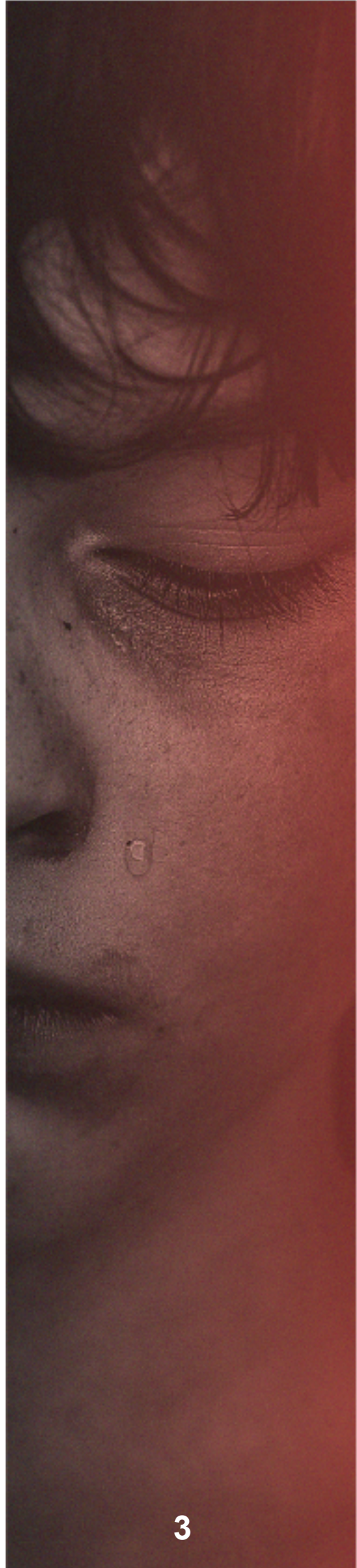
ՀՀ քր. դատ. օր.-ի՝ քրեական գործ հարուցելու կարգը սահմանող նորմերի վերլուծությունից և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ձևավորած դիրքորոշումներից ուղղակի հետևում է, որ օրինական և հիմնավորված քրեական գործ հարուցելու համար անհրաժեշտ են օրենքով նախատեսված առիթ և բավարար հիմքեր, որոնք, եթե առերևույթ առկա չեն, ապա պարզվում են քրեական գործի հարուցման փուլում՝ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 180-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով իրավասու մարմինների իրականացրած քննության կամ նյութերի նախապատրաստման արդյունքում:

Քրեական գործ հարուցելու առիթները հստակ և սպառնիչ թվարկված են ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 176-րդ հոդվածում և կոնկրետացված՝ 177-179-րդ հոդվածներում: Ըստ այդ հոդվածների՝ քրեական գործ հարուցելու առիթներն են՝

1. հանցագործությունների մասին ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հաղորդումները՝ ուղղված հետաքննության մարմնին, քննիչին, դատախազին.
2. հանցագործությունների մասին լրատվության միջոցների հաղորդումները.
3. հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի, դատարանի, դատավորի կողմից հանցագործության մասին տվյալների, հանցագործության նյութական հետքերի և հետևանքների հայտնաբերումը՝ իրենց լիազորություններն իրականացնելիս:

---

³<http://www.datalex.am>:

Մեջբերված քրեադատավարական դրույթները Վճռաբեկ դատարանը վերլուծության է ենթարկել Է.Կարապետյանի գործով որոշման մեջ՝ իրավական դիրքորոշում ձևավորելով այն մասին, որ «(...) Հանցագործության մասին հաղորդումը՝ որպես քրեական գործ հարուցելու առիթ, իրենից ներկայացնում է ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի գրավոր կամ բանավոր դիմումը քրեական հետապնդում իրականացնող մարմնին՝ կոնկրետ հանցագործության տարրեր պարունակող նախապատրաստվող կամ կատարված հանցագործության մասին տեղեկատվությամբ:

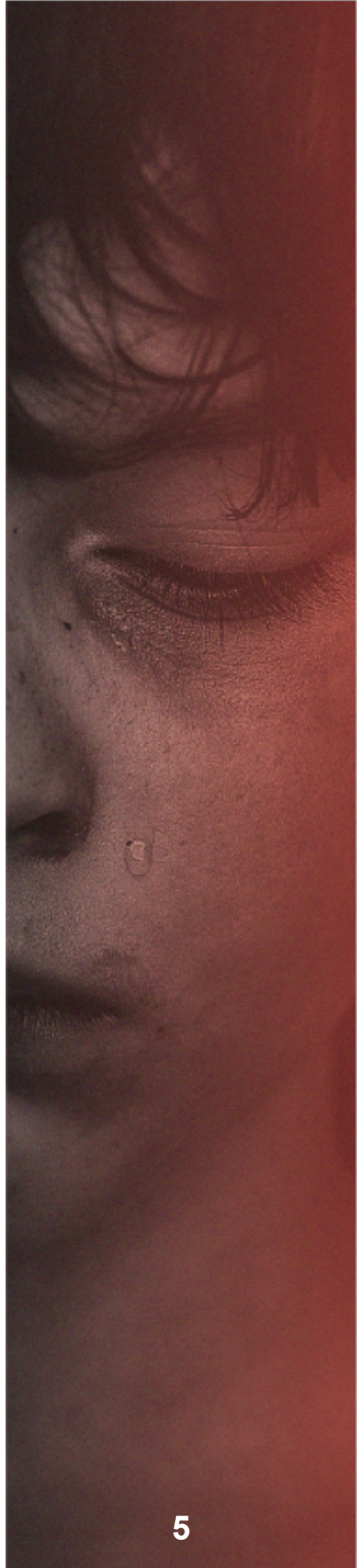
Առիթը պայման է, որի առկայության դեպքում օրենքը լիազորում է իրավասու մարմիններին և պաշտոնատար անձանց մտնել իրավահարաբերությունների մեջ, կատարել գործողություններ, որոնք իրենց միասնությամբ ներկայացնում են քրեական դատավարության սկզբնական փուլի գործունեություն:

Քրեական գործի հարուցման առիթները պետք է բովանդակեն տեղեկություն հանցագործության հատկանիշները մատնանշող տվյալների առկայության մասին: Միայն այս դեպքում դրանք կարող են հիմք հանդիսանալ ստուգելու և քրեական գործ հարուցելու կամ հարուցումը մերժելու որոշում ընդունելու համար: Այսինքն՝ քրեական գործ հարուցելու առիթ կարող է հանդիսանալ ոչ թե ցանկացած, այլ միայն հանցագործության մասին արված հաղորդումը: (...)» (տե՛ս Էմմա Կարապետյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ՎԲ-133/07 որոշումը):

Վերահաստատելով Է.Կարապետյանի գործով որոշման մեջ ձևավորված իրավական դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանը Ռ.Նիսիյանի գործով արձանագրել

Է, որ. «Քրեական գործ հարուցելու առիթ ասելով՝ պետք է հասկանալ օրենքով սահմանված այն աղբյուրը, որտեղից իրավասու պաշտոնատար անձը տեղեկություններ է ստանում նախապատրաստվող, կատարվող կամ կատարված հանցագործությունների մասին: Հանցագործության մասին ֆիզիկական անձի հաղորդումը՝ ուղղված հետաքննության մարմնին, քննիչին կամ դատախազին, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի իմաստով քրեական գործ հարուցելու առիթ է, հետևաբար այդպիսի հաղորդման առկայությունն ինքնին առաջ է բերում քրեադատավարական իրավահարաբերություններ՝ կապված գործ հարուցելու առիթի օրինականությունը և հիմքերի բավարար լինելն ստուգելու անհրաժեշտության հետ:

Միևնույն ժամանակ հանցագործության մասին հաղորդումը, այդ թվում՝ ֆիզիկական անձի կողմից տրված, չի կարող լինել վերացական կամ ընդհանուր բնույթի: Որպեսզի հաղորդումը հիմք հանդիսանա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածով նախատեսված որոշումներից որևէ մեկը կայացնելու համար, այն պետք է բովանդակի տվյալներ կոնկրետ հանցագործության մասին: Վերոգրյալը, սակայն, չի նշանակում, որ անձն իր հաղորդման մեջ պետք է ներկայացնի այնպիսի փաստական տվյալներ, որոնք իրենց բնույթով բավարար լինեն հանցագործության հատկանիշների առկայությունն առերևույթ հաստատված համարելու համար: Գործ հարուցելու առիթի օրինականությունը և հիմքերի բավարար լինելն ստուգելու պարտականությունը քրեական գործի հարուցման փուլում կրում են հետաքննության մարմինը, քննիչը և դատախազը՝ օրենքով իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում և հանրային-իրավական

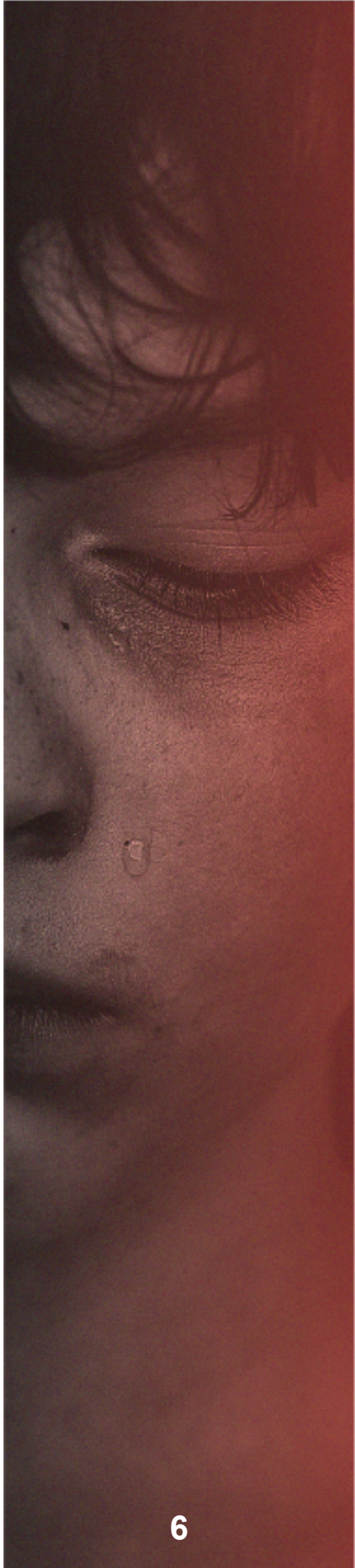

պարտավորություններին համապատասխան: Այս փուլում վարույթն իրականացնող մարմինը հաղորդման նախնական ստուգման միջոցով հանցագործության հատկանիշներ մատնանշող բավարար փաստական տվյալներ ձեռք բերելու դեպքում, ինչպես նաև քրեական գործի վարույթը բացառող դատավարական արգելքների բացակայության պայմաններում պարտավոր է հարուցել քրեական գործ, հակառակ դեպքում՝ որոշում կայացնել քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին»⁴:

Վերահաստատելով վկայակոչված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը 2016 թվականի մարտի 30-ի թիվ ԵԿԴ/0154/11/14 որոշման մեջ արձանագրում է, որ «(...) հանցագործության մասին հաղորդումն իրավաբանական փաստ է, որն առաջացնում է այն ստուգելուն և լուծելուն ուղղված դատավարական իրավահարաբերություններ: Չհաղորդումը՝ որպես քրեական գործ հարուցելու առիթ, պետք է համապատասխանի որոշակիության բովանդակային չափանիշին, մասնավորապես՝ բովանդակի տեղեկություն կոնկրետ հանցագործության հատկանիշները մատնանշող տվյալների առկայության մասին: Նշվածը, սակայն, չի ենթադրում, որ քննարկման և լուծման ենթակա է միայն այն հաղորդումը, որը պարունակում է քրեական գործ հարուցելու բավարար հիմքեր: Չհաղորդման մեջ պարունակվող տեղեկությունները կարող են բավարար լինել այն քննարկելուն, ստուգելուն և լուծելուն ուղղված օրենսդրական կարգավորումները (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-181-րդ հոդվածներ) գործողության մեջ դնելու համար, եթե ողջամիտ հավանակություն կա, որ դրանց ստուգման արդյունքում կարող են հայտնաբերվել, այլ

---

⁴ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ԵԿԴ/0118/11/13 որոշումը // <http://www.datalex.am/>:

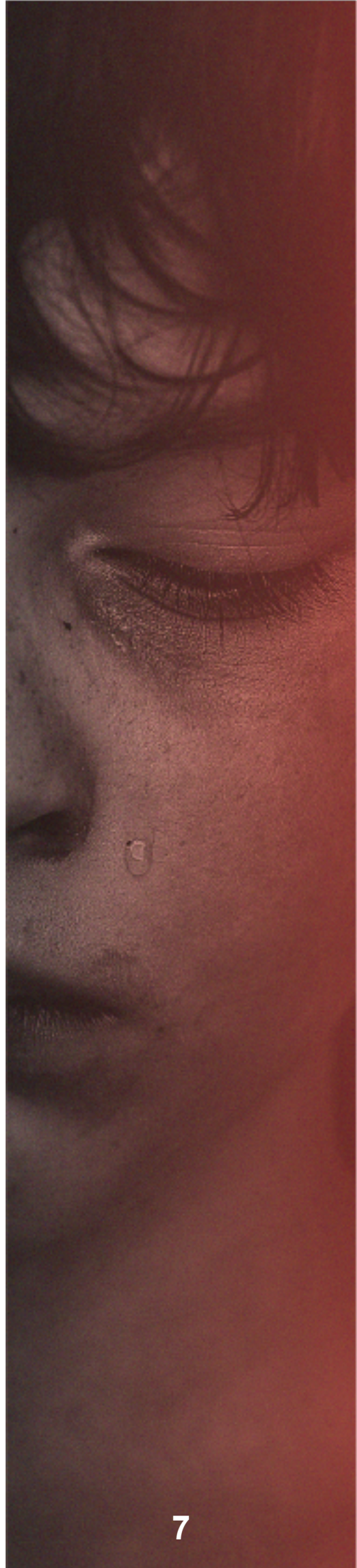
ոչ թե հաստատապես հայտնաբերվելու են քրեական գործ հարուցելու բավարար հիմքեր: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ քննարկված չափանիշին համապատասխանող յուրաքանչյուր հաղորդում առաջացնում է վարույթ իրականացնող մարմնի պարտականությունը դրա կապակցությամբ կայացնել ԶԶ քրեական դատավարության օրենսգրքի 181-րդ հոդվածով նախատեսված որոշումներից մեկը (...):»:

Եթե առիթներն օրենքով հստակ նախատեսված են, իսկ դատական պրակտիկան պարզաբանում է դրանց եռությունը, ապա քրեական գործ հարուցելու համար «բավարար հիմքեր» հասկացությունն օրենքով նախատեսված չէ, և դրա առկայության հարցը յուրաքանչյուր դեպքում որոշում է իրավասու պաշտոնատար անձը կամ մարմինը՝ ելնելով կոնկրետ հանցագործության բնույթից, տեսակից և այլ հանգամանքներից:

Ձևավորված դատական պրակտիկայի համաձայն, քրեական գործ հարուցելու հիմքերը այն տվյալներն են, որոնք վկայում են հանցագործության հատկանիշների առկայության մասին: Այլ կերպ ասած՝ քրեական գործ հարուցելու մասին օրինական և հիմնավորված որոշում կայացնելու համար իրավասու պաշտոնատար անձի կամ մարմնի տրամադրության տակ պետք է առկա լինեն բավարար տվյալներ հանցագործության փաստի (հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի և օբյեկտի) առկայության մասին⁵: Ասվածն ուղղակիորեն բխում է ԶԶ քր. դատ. օր.-ի 182-րդ և 185-րդ հոդվածներից, որոնցից առաջինը սահմանում է քրեական գործ հարուցելու կարգը և քրեական գործ հարուցելու մասին որոշմանը ներկայացվող պահանջները,

---

⁵ԶԶ վճռաբեկ դատարանի 2013թ. փետրվարի 15-ի ԵԿԴ/0077/11/12 թիվ որոշումը [//http://www.datalex.am/](http://www.datalex.am/):

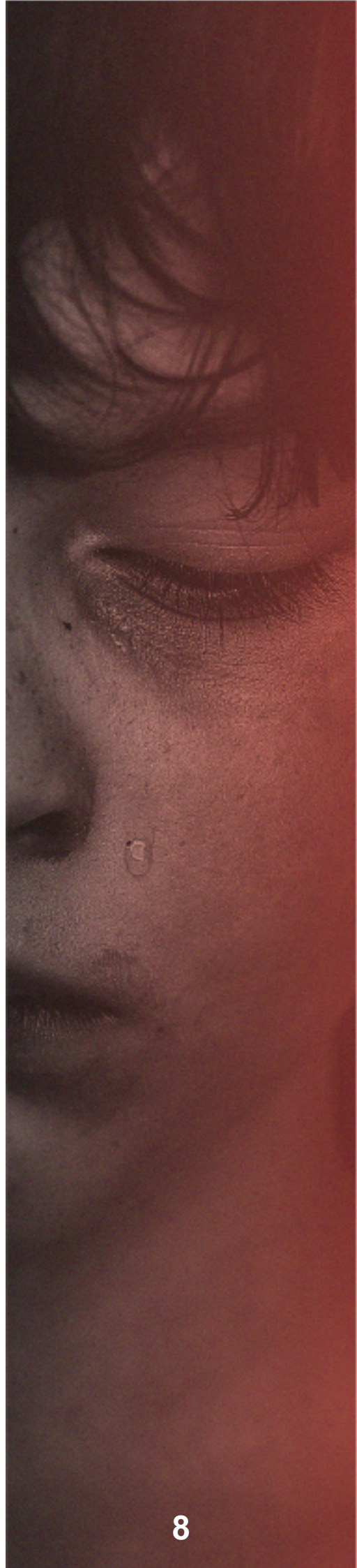
իսկ երկրորդը՝ քրեական գործ հարուցելը մերժելու կարգը և քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշմանը ներկայացվող պահանջները:

Վերոգրյալից կարող ենք եզրակացնել, որ օրինական և հիմնավորված քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում կայացնելու համար իրավասու մարմնի կամ պաշտոնատար անձի տրամադրության տակ առնվազն պետք է առկա լինեն ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 176-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական գործ հարուցելու օրինական առիթներից որևէ մեկը և այնպիսի բավարար տվյալներ, որոնք առերևույթ վկայում են այն հանցագործության օբյեկտի և օբյեկտիվ կողմի հատկանիշների առկայության մասին, որի համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսող ՀՀ քր. օր.-ի հոդվածով, հոդվածի մասով կամ կետով պետք է հարուցվի կոնկրետ քրեական գործը:

Հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ քրեական գործ հարուցելու փուլում իրականացվում է երեք խումբ գործողություններ՝ (1) հանցագործության մասին անչափահասի ներկայացրած հաղորդման ստացումը և գրանցումը, (2) հաղորդման մեջ նշված հանգամանքների ստուգումը (եթե դրա անհրաժեշտությունը առկա է տվյալ դեպքում), և (3) այդ հաղորդումը, որպես քրեական գործ հարուցելու առիթ գնահատելու և քրեական գործ հարուցելու փուլը եզրափակող որոշման կայացումը, ուստի քրեական գործ հարուցելու փուլում անչափահաս տուժողների⁶ իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունն առաջանում է հենց հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնելու պահից, այնուհետև՝ շարունակվում հաղորդման մեջ նշված հանգամանքները ստուգելու ընթացքում և ավարտվում քրեական գործ հարուցելու

---

⁶Ինչպես արդեն նշել ենք նախորդ թեման քննարկելիս՝ անչափահաս տուժողը մինչև 18 տարեկան երեխան է:

կամ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշում կայացնելով:

Հանցագործության մասին հաղորդումների ստացումը և գրանցումն անչափահաս տուժողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության առաջին և սկզբունքային փուլերից մեկն է, որն ապահովում է նաև անհրաժեշտ ապացուցողական կյուրթի արագ հավաքումը, դրանց պաշտպանությունը ոչնչացումից, վնասումից, փոփոխությունից, ենթադրյալ հանցագործությունը կատարած անձի արագ բացահայտումը և այլն⁷:

ՀՀ քր. դատ. օր.-ի համակարգային վերլուծությունից հետևում է, որ դրանում սահմանված չէ հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնող

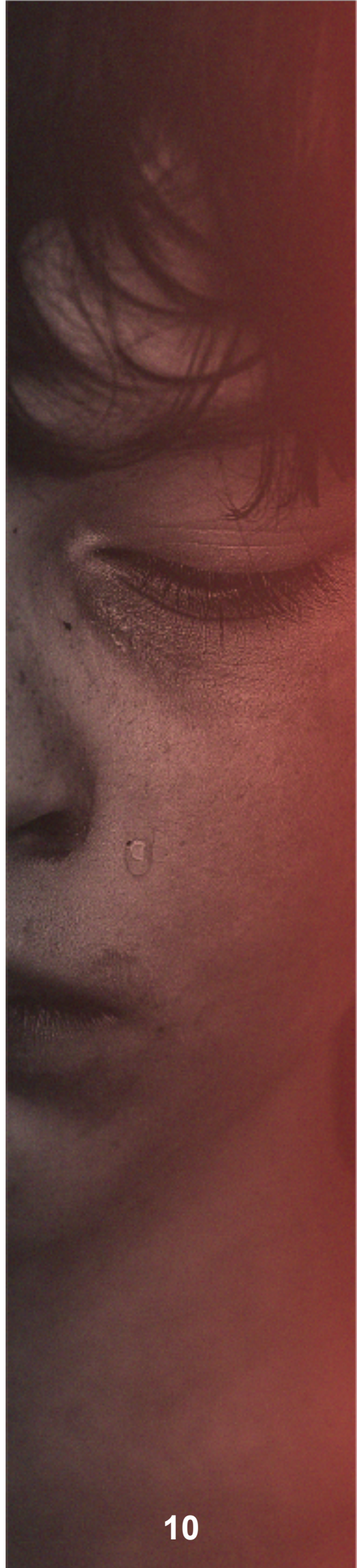
---

⁷Այս հետևությունն ուղղակի բխում է «Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կողմից հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների, պատահարների վերաբերյալ հաղորդումներն ընդունելու, գրանցելու, հաշվառելու և դրանց ընթացք տալու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 2017թ. նոյեմբերի 23-ի թիվ 1495-Ն որոշումից, որում, մասնավորապես, սահմանված է, որ «(...) Իրավախախտման կամ պատահարի վայր ժամանած օպերատիվ խմբի ղեկավարը և անդամները (ճանապարհատրանսպորտային պատահարի դեպքում՝ ճանապարհային ոստիկանության ծառայողները) իրենց իրավասության սահմաններում պարտավոր են՝ 1) կանխել, խափանել իրավախախտումները, իրավախախտում կատարած անձանց բռնելու նպատակով ձեռնարկել անհետաձգելի միջոցառումներ. 2) իրավախախտումից, պատահարից տուժած, կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր այլ վիճակներում գտնվող անձանց ցույց տալ անհրաժեշտ օգնություն. 3) միջոցներ ձեռնարկել իրավախախտման կամ պատահարի վայրը պահպանելու ուղղությամբ. 4) ընդունել հայտնաբերված իրավախախտման վերաբերյալ հաղորդումներ. 5) հանցագործության հատկանիշներ անմիջականորեն հայտնաբերելիս՝ կատարել դեպքի վայրի զննություն. 6) ձեռնարկվող միջոցառումների ընթացքի մասին հայտնել տարածքային մարմնի հերթապահ մաս, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև տարածքային մարմնի պետին կամ պատասխանատուին, Երևան քաղաքում՝ ճանապարհատրանսպորտային պատահարների ստուգման դեպքում՝ ճանապարհային ոստիկանության օպերատիվ կառավարման կենտրոն: (...)»:

Ֆիզիկական անձի կամ դիմողի նվազագույն տարիք, այսինքն՝ այն տարիքային շեմը, որից ցածր տարիքի անձինք հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնելու իրավունք չունեն, ինչը նշանակում է, որ զուտ տարիքի պատճառաբանությամբ, անչափահասի կողմից տրված հաղորդումը չի կարող չընդունվել, չգրանցվել, ընթացք չտրվել և դրա հիման վրա քրեական գործ հարուցելու կամ քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին որոշում չկայացվել: Այս հետևությունն ուղղակիորեն բխում է հանցագործության մասին ֆիզիկական անձանց հաղորդումների ներկայացման և ընդունման կարգին վերաբերող հարցերը կանոնակարգող ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 177-րդ հոդվածից, որում ոչ միայն սահմանված են հաղորդումների ձևին, բովանդակությանը և արձանագրմանը ներկայացվող պահանջները, այլև հաղորդում ներկայացնող ֆիզիկական անձի տարիքին և դրանով պայմանավորված նրա իրավունքների պարզաբանմանը ներկայացվող պահանջները: Մասնավորապես, հիշյալ հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված է, որ *էթե լրացել է դիմողի 16 տարին, նա նախազգուշացվում է սուտ մատնության համար պատասխանատվության մասին*, որպիսի հանգամանքը վկայում է այն մասին, որ անկախ տարիքից՝ անչափահասի հաղորդումը պետք է ընդունվի և դրան պետք է օրենքով սահմանված կարգով ընթացք տրվի⁸, իսկ զուտ տարիքային հատկանիշով պայմանավորված անչափահասը նախազգուշացվում է

---

⁸Հանցագործությունների ընդունման, գրանցման և ընթացք տալու հետ կապված կազմակերպական և տեխնիկական հարցերը կանոնակարգված են «Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կողմից հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների, պատահարների վերաբերյալ հաղորդումներն ընդունելու, գրանցելու, հաշվառելու և դրանց ընթացք տալու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 2017թ. նոյեմբերի 23-ի N 1495-Ն որոշմամբ:

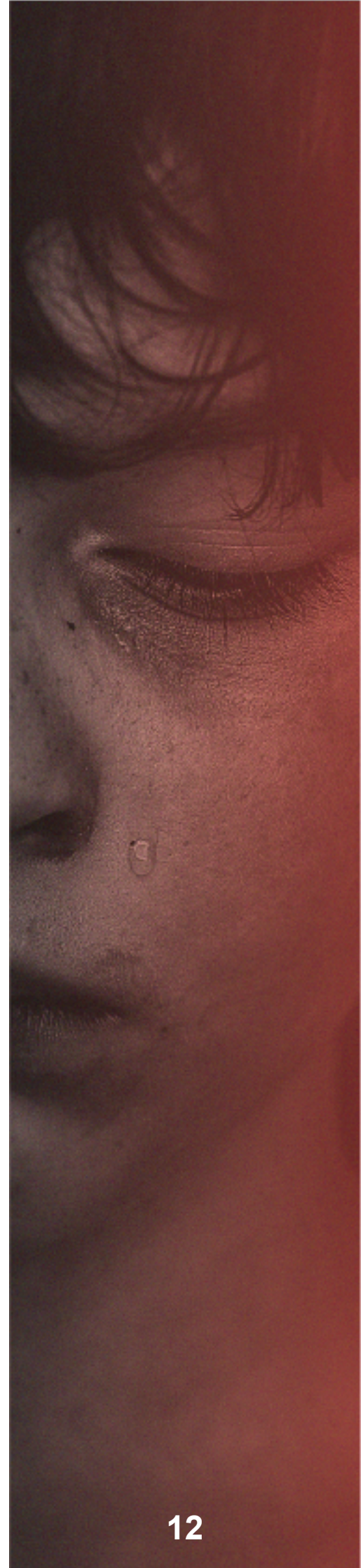

կամ չի նախագգուշացվում տուտ մատնության համար քրեական պատասխանատվության մասին: Այստեղից էլ հետևում է, որ օրենսդիրը, ելնելով անչափահասին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մասին նախագգուշացման չափանիշից, փաստացի երկու խմբի է բաժանում հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնող անչափահասներին՝ մինչև 16 տարեկանների և 16-ից 18 տարեկանների⁹:

---

⁹Պետք է նկատի ունենալ, որ գործնականում անչափահասներին փորձում են տարբերակել՝ հիմք ընդունելով նաև այլ չափանիշ: Թիվ ԵՂ/0227/01/18 քրեական գործով դատարանի կողմից կայացրած՝ «Քրեական գործով վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ» որոշման դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքում դատախազը, չհամաձայնելով դատարանի այն պատճառաբանություններին, որ անչափահասը և նրա օրինական ներկայացուցիչը չեն բողոքել, ուստի քրեական գործ չէր կարող հարուցվել՝ նշել էր, որ գործող օրենսդրության ընդհանուր տրամաբանությունն իրավակիրառ պրակտիկայի կողմից ընկալվել և իրացվում է այնպես, որ համաձայն քաղաքացիական, քրեական, վարչական պատասխանատվության համար տարիք սահմանող նորմերի (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 29-րդ և 1067-րդ հոդվածներ, ՀՀ քր. օր.-ի 24-րդ հոդված, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 12-րդ հոդված)՝ տասնչորս տարին չլրացած անչափահասները և հոգեկան խանգարման հետևանքով դատարանով անգործունակ ճանաչված անձինք դիտարկվում են միևնույն կատեգորիայում, հետևաբար, 9 տարեկան տուժողին պետք է դիտարկել որպես անօգնական վիճակում գտնվող անձ և գործը քննել հանրային մեղադրանքի կարգով: Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ դատախազը, հիմք ընդունելով այն, որ տասնչորս տարին չլրացած երեխաների կողմից հանցագործությունների հանրային վտանգավորության չգիտակցումը և այդ հիմքով վերջինների նկատմամբ քրեական պատասխանատվության բացառումը խոսում է այն մասին, որ այդ կատեգորիայի երեխաները հանցագործության ենթարկվելու դեպքում ի վիճակի չեն գիտակցելու իրենց շահը հանցագործին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու կամ ազատելու հարցերում: Այնուհետև համեմատական անցկացնելով նաև այն իրավակարգավորման հետ, որ մինչև տասնչորս տարին լրացած երեխաների, ինչպես նաև կասկածյալի, մեղադրյալի հետ անգործունակների հաշտվելը հիմք չէ գործի վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու համար, հանգել է հետևության, որ քրեական գործ հարուցելու հարցը լուծելու դեպքում էլ մինչև 14 տարեկանների դիրքորոշումն էական չպետք է լինի, ուստի այդ անձանց դեմ ուղղված ոտնձգությունների վերաբերյալ քրեական գործերը պետք է հարուցվեն և քննվեն հանրային մեղադրանքի կարգով:

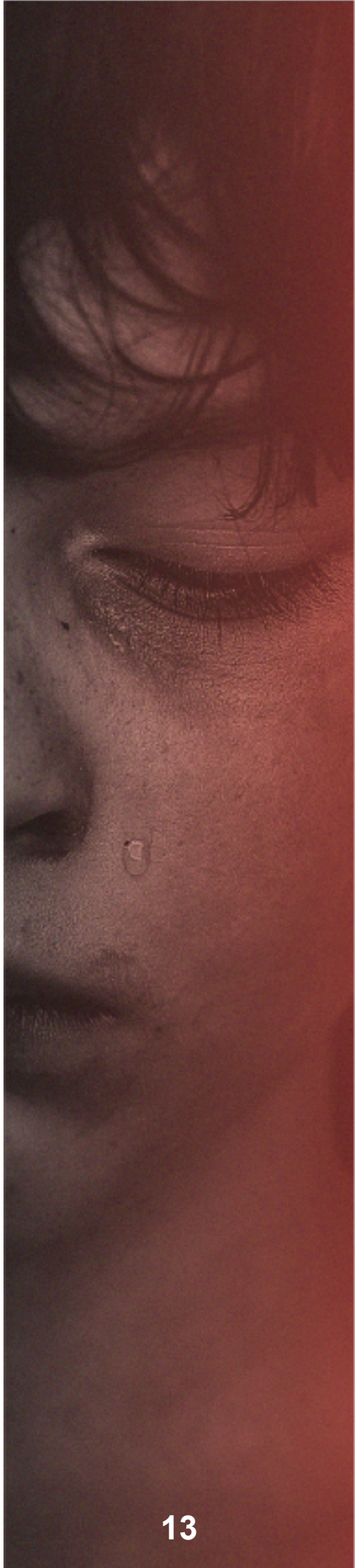
Ասվածից որոշակի վերապահում կարելի է անել՝ ելևելով ՀՀ քր. դատ. օր.-ում ամրագրված «օրինական ներկայացուցչության» ինստիտուտի համալիր վերլուծությունից, որի տեսանկյունից անչափահաս կամ անգործունակ տուժողի իրավունքները նրա փոխարեն իրականացնում է նրա օրինական ներկայացուցիչը (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 59-րդ հոդվածի 4-րդ մաս), ինչը նշանակում է, որ մինչև 16 տարեկանների փոխարեն հանցագործության մասին հաղորդում կարող են ներկայացնել նաև նրանց օրինական ներկայացուցիչները: Այս հարցերին դեռ կանդիդատանք՝ այստեղ նշենք, որ անկախ օրենսդրական կարգավորումների անորոշությունից, գործնականում գրեթե չի հանդիպում դեպք, երբ մինչև 16 տարեկան անչափահասները հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնեն ինքնուրույն: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ երեխաների դեմ ուղղված հանցագործությունների վերաբերյալ դեպքերով քրեական գործ հարուցելու օրինական առիթ դիտարկվում է կամ անչափահասի ծնողի/օրինական ներկայացուցչի բողոքը, կամ օրենքով նախատեսված ցանկացած այլ հաղորդում, իսկ առավել տարածված է ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 176-րդ հոդվածի 3-րդ կետում նշված՝ հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի, դատարանի, դատավորի կողմից հանցագործության մասին տվյալների, հանցագործության նյութական հետքերի և հետևանքների հայտնաբերումը՝ իրենց լիազորություններն իրականացնելիս: Ընդ որում, գործնականում որևէ տարբերակում չի դրվում անգամ այն հարցում, թե հանցագործությունը հանրային, թե՛ մասնավոր մեղադրանքի կարգով է ենթակա քննության: Բոլոր դեպքերում, քրեական գործ հարուցելու օրինական առիթ է ընդունվում կամ անչափահասի ծնողի հաղորդումը, կամ ոստիկանության ծառայողի զեկուցագիրը, և

գործնականում չի հանդիպել մի դեպք, երբ քրեական գործ հարուցելու առիթ է դիտարկվել մինչև 16 տարեկան անչափահասի հաղորդումը: Օրինակ, քրեական գործերից մեկով 15 տարեկան անչափահասը զանգահարել էր ոստիկանության ՕԿԿ և հայտնել իրեն սեռական հարաբերությունն ունենալուն հարկադրելու դեպքի մասին, սակայն դա չէր դիտվել որպես հանցագործության մասին հաղորդում: Չանգը գրանցվել էր ոստիկանության հանցագործության մասին հաղորդումների հաշվառման համապատասխան մատյանում և իրականացվել էին ստուգողական գործողություններ, որի արդյունքում պարզվել էր, որ տեղի ունեցածը պարունակում է հանցագործության հատկանիշներ, և որոշում էր կայացվել քրեական գործ հարուցելու մասին, սակայն որպես քրեական գործ հարուցելու առիթ էր դիտվել ոստիկանության ծառայողի զեկուցագիրը, այսինքն՝ իրենց լիազորություններն իրականացնելիս հանցագործության դեպքի հայտնաբերումը, այլ ոչ թե երեխայի հաղորդումը:

Եթե հանրային մեղադրանքի գործերով քրեական գործ հարուցելու առիթի հարցը խնդրահարույց չէ, քանի որ այս դեպքում էական չէ, թե հանցագործության կատարման մասին իրավասու մարմիններն ինչ աղբյուրներից են տեղեկացվում, ապա նույնը չի կարելի ասել երեխայի դեմ ուղղված և մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործությունների վերաբերյալ դեպքերի մասին:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ անչափահասի դիրքորոշումն ընդհանրապես հաշվի չի առնվում քրեական գործ հարուցելու կամ մերժելու մասին որոշում կայացնելիս՝ մասնավոր մեղադրանքի գործերի դեպքում. ավելին,

Եթե անչափահասի օրինական ներկայացուցիչը բողոքում է ենթադրյալ հանցագործությունը կատարած անձի դեմ, ապա քրեական գործ հարուցելու առիթ է ընդունվում հենց օրինական ներկայացուցչի բողոքը՝ առանց ճշտելու անչափահասի դիրքորոշումը, իսկ եթե չի բողոքում, ապա քրեական գործը հարուցվում է հանրային մեղադրանքի գործերին բնորոշ կարգով՝ առանց հաշվի առնելու ինչպես անչափահաս տուժողի, այնպես էլ նրա օրինական ներկայացուցչի դիրքորոշումը: Նման դեպքերում քրեական գործը հարուցվում է հանրային մեղադրանքի կարգով և որպես պատճառաբանություն գրեթե միշտ նշվում է, որ տուժողն *անչափահաս է, օրինակ՝ 8, 9, 12 տարեկան է, ինչի հետևանքով չի կարող հայտնել իր կամարտահայտությունը բողոքի վերաբերյալ:* Օրինակ, թիվ ԵԱՆԴ/0097/01/17 քրեական գործով մեղադրողը, պատասխանելով դատարանի այն հարցին, թե ինչու է քրեական գործը հարուցվել և քննվել հանրային մեղադրանքի կարգով այն դեպքում, երբ տուժողի օրինական ներկայացուցիչը բողոք չի ներկայացրել, իսկ երեխայի կարծիքն առհասարակ չի ճշտվել՝ մեղադրողը հայտնել է հետևյալը. «Վճռաբեկ դատարանի հայտնի որոշմամբ¹⁰ անդրադարձ է կատարվել մասնավոր մեղադրանքի գործերով անչափահասների գործերին: Նկատելով, որ անչափահասներն ինքնուրույն չեն կարող դիրքորոշում հայտնել՝ ելնելով իրենց ֆիզիոլոգիական առանձնահատկություններից, և նրանց փոխարեն իրենց ծնողները ևս չեն կարող դիրքորոշում հայտնել, իսկ Վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ նշված է, որ անօգնական կամ այլ վիճակից ելնելու պայմաններում, եթե տուժողը չի կարող հայտնել բողոք ունենալու կամ հաշտության մասին, ապա քրեական գործի

---

¹⁰Խոսքը ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի թիվ ՎԲ-73/08 որոշման մասին է:

քննությունը շարունակվում է հանրային մեղադրանքի գործերի համար սահմանված կարգով, բացի այդ, հաշվի առնելով նաև անչափահասների իրավունքների պաշտպանության հարցում պետական հոգածությունը, այսինքն այն, որ պետությունն իր հովանու տակ է վերցնում անչափահասների իրավունքների պաշտպանությունը, այդ իսկ առումով անհրաժեշտ է սույն քրեական գործով վարույթը շարունակել հանրային մեղադրանքի կարգով՝ հաշվի առնելով, որ տուժողն անչափահաս է»¹¹:

Թվում է, թե իրավասու մարմինները և պաշտոնատար անձինք ելնում են անչափահասի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության կամ երեխայի լավագույն շահերի¹² գաղափարից, երբ

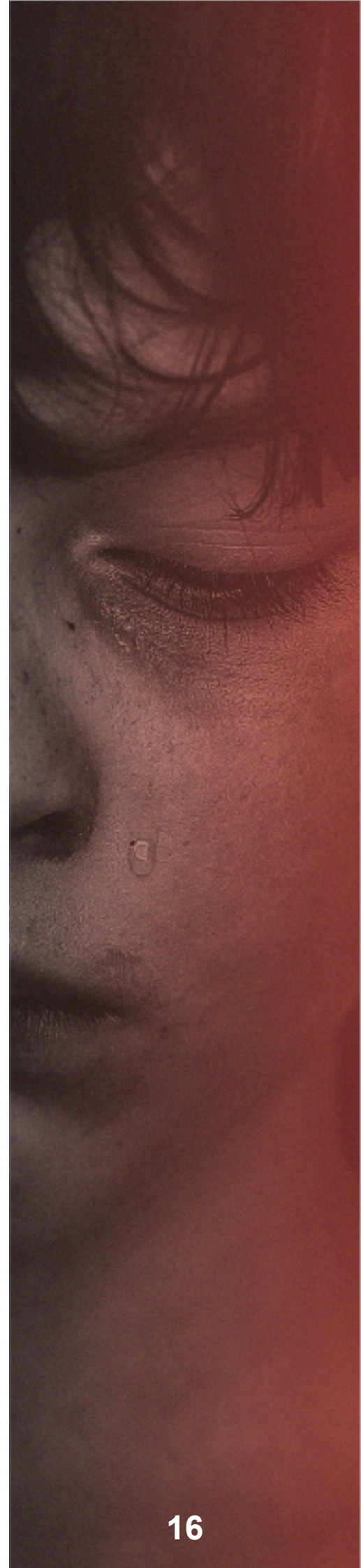
¹¹ԵԱՆԴ/0097/01/17 քրեական գործով Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2018թ. փետրվարի 28-ի՝ «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և քրեական գործով վարույթը կարճելու վերաբերյալ որոշումը» // <http://www.datalex.am/>:

¹²ՄԱԿ-ի ուղենիշների 8-րդ կետի համաձայն՝ «(...) հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատությունն ապահովելու նպատակով, այդ երեխաների բարեկեցության համար պատասխանատու մասնագետները պետք է հարգեն հետևյալ փոխկապակցված սկզբունքները. (...) գ) երեխայի լավագույն շահերը. մեղադրյալ և դատապարտյալ իրավախախտների իրավունքները երաշխավորելու հետ մեկտեղ՝ յուրաքանչյուր երեխա իրավունք ունի պահանջելու, որպեսզի իր լավագույն շահերին առաջնային ուշադրություն դարձվի: Դա ներառում է պաշտպանության և ներդաշնակ զարգացման հնարավորությունների իրավունքը. (i) պաշտպանությունը. յուրաքանչյուր երեխա ունի կյանքի և գոյատևելու, զրկանքի, չարաշահման կամ անտեսման ցանկացած դրսևորումից, ներառյալ՝ ֆիզիկական, հոգեբանական, հոգեկան և հուզական չարաշահումից և անտեսումից զերծ մնալու իրավունք, (ii) ներդաշնակ զարգացումը. յուրաքանչյուր երեխա ներդաշնակ զարգացման հնարավորության և ֆիզիկական, հոգեկան, հոգևոր, բարոյական և սոցիալական աճին համարժեք կենսապայմանների իրավունք ունի: Երեխային վնաս պատճառելու դեպքում պետք է ձեռնարկվեն բոլոր քայլերը՝ երեխայի առողջ զարգացումն ապահովելու ուղղությամբ. (...)»:

Երեխաների դեմ ուղղված և մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական գործերը հարուցում են առանց սրանց կարծիքը ճշտելու՝ հանրային մեղադրանքի գործերին բնորոշ կարգով, ընդ որում՝ անտեսելով նաև անչափահասի օրինական ներկայացուցչի դիրքորոշումը, մինչդեռ, նման կերպ վարվելով՝ սրանք թույլ են տալիս երեխայի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի կողմից 1989թ. նոյեմբերի 20-ի 44/25 բանաձևով ընդունված և 1990թ. սեպտեմբերի 2-ին ուժի մեջ մտած՝ Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքների խախտում:

Մինչ այս հարցերին անդրադառնալը՝ նկատենք, որ ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկան հետևանք է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի թիվ ՎԲ-73/08 որոշման մեջ արտահայտած մոտեցումների և դրանց յուրովի մեկնաբանության:

Քննարկվող որոշման մեջ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, վերլուծելով մասնավոր մեղադրանքի կարգով քրեական գործ հարուցելու դատավարական կարգը սահմանող նորմերը, մասնավորապես՝ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 33-րդ և 183-րդ հոդվածները, իրավական դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ *«մասնավոր մեղադրանքով գործ հարուցելու և դրանով քրեական հետապնդում իրականացնելու հնարավորությունը լիովին կախված է դիմողի՝ հանցավորին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու միջոցով իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար քրեական հետապնդման մարմնին դիմելու ցանկությունից և կամարտահայտությունից:*

(...) ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն, քրեական գործ չի կարող հարուցվել և քրեական հետապնդում չի կարող իրականացվել, իսկ հարուցված քրեական գործը ենթակա է կարճման, եթե բացակայում է դիմողի բողոքը:

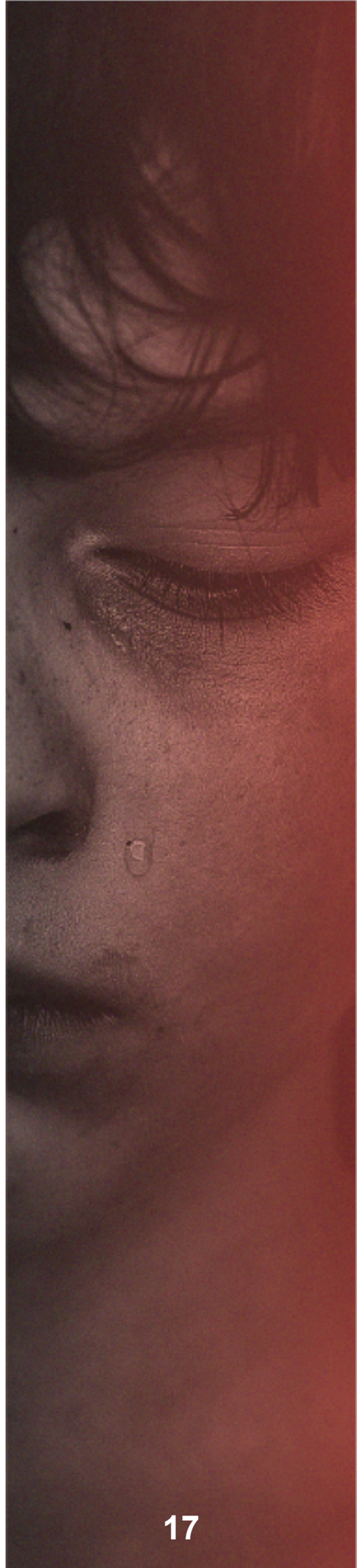
ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 6-րդ հոդվածի 33-րդ կետի համաձայն, դիմող հանդիսանում է յուրաքանչյուր անձ, որը դիմել է դատարան, քրեական հետապնդման մարմին կամ հավատարմագրված փաստաբանին¹³ քրեական դատավարության կարգով խախտված իրավունքների պաշտպանության համար:

ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 58-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն, տուժող է ճանաչվում այն անձը, որին քր. օր.-ով չթույլատրված արարքով անմիջականորեն պատճառվել է բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս: Տուժող է ճանաչվում նաև այն անձը, ում կարող էր անմիջականորեն պատճառվել բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս, եթե քր. օր.-ով չթույլատրված արարքի կատարումը ավարտվեր:

Վերոնշյալ երկու հոդվածների վերլուծությունից բխում է, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով «դիմող» եզրույթն ավելի լայն է, քան «տուժողը»: Քրեական դատավարությունում «դիմող» կարող է հանդիսանալ յուրաքանչյուր ոք, ով իր խախտված իրավունքների պաշտպանության նպատակով դիմել է դատարան, քրեական հետապնդման մարմին կամ հավատարմագրված փաստաբանին: Անձը «տուժող» ճանաչվում է վարույթն իրականացնող մարմնի

---

¹³Այս տերմինի կիրառումը պայմանավորված է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշման ընդունման պահին այդ ինստիտուտի գոյությամբ:

կողմից՝ կատարվող ստուգողական գործողությունների արդյունքում պարզելով, որ անձի իրավունքների խախտումը քրեական օրենքով արգելված արարքի կատարման հետևանք է, և այդ արարքի կատարման հետևանքով դիմողին անմիջականորեն պատճառվել է կամ կարող էր պատճառվել բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս:

«Դիմողը» քրեադատավարական գործունեության ոլորտ ներգրավվում է սեփական նախաձեռնությամբ, առանց վարույթն իրականացնող մարմնի համապատասխան որոշման, մինչդեռ «տուժող» ճանաչվելու վերաբերյալ քրեական հետապնդման մարմինները կայացնում են ինքնուրույն դատավարական որոշում: Այսինքն, նյութերի նախապատրաստման փուլում ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրության իմաստով տուժող չկա, «տուժող» քրեադատավարական սուբյեկտը քրեական դատավարությունում ի հայտ է գալիս քրեական գործի հարուցումից հետո կամ գործի հարուցման հետ միաժամանակ՝ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կայացվող որոշման հիման վրա:

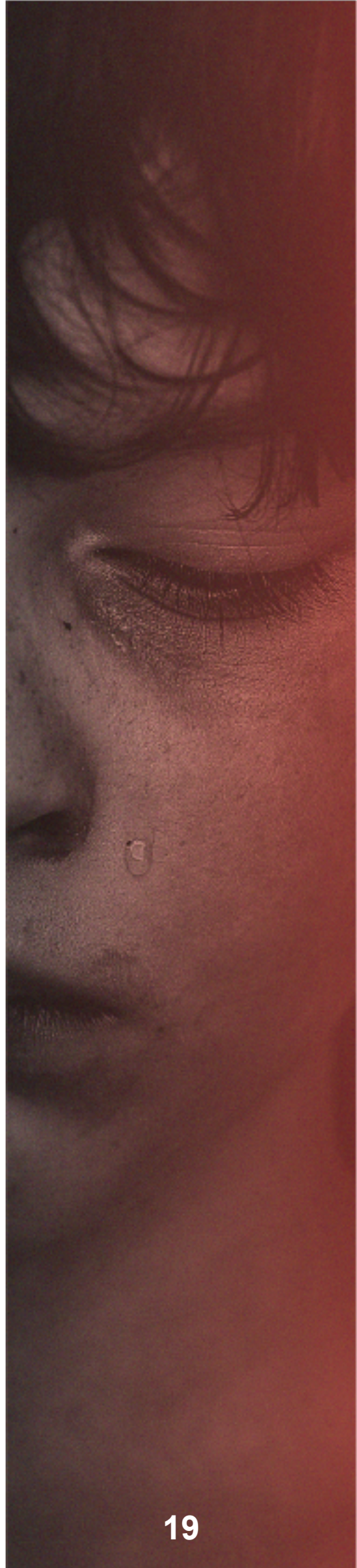
(...) Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասում առկա այն ձևակերպումը, որի համաձայն՝ «(...) հանցագործությունների վերաբերյալ գործերը հարուցվում են ոչ այլ կերպ, քան տուժողի բողոքի հիման վրա (...)», հակասում է ՀՀ քր. դատ. օր.-ի տրամաբանությանը, քանի որ նշված ձևակերպմամբ ստացվում է, որ մասնավոր հետապնդման գործ հարուցելու մասին որոշում կայացվում է տվյալ դատավարական փուլում գոյություն չունեցող սուբյեկտի բողոքի հիման վրա: Ուստի, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քր.

դատ. օր.-ի 183-րդ հոդվածում թվարկված մասնավոր հետապնդման գործերով վարույթի հարուցման հիմք պետք է դիտել ոչ թե տուժողի, այլ դիմողի բողոքը, որի բացակայության դեպքում վարույթը ենթակա է կարճման ՅՅ քր. դատ. օր.-ի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի հիմքով:

(...) Վճռաբեկ դատարանը մասնավոր հետապնդման գործերով «դիմող» համարում է այն անձանց, ում իրավունքները խախտվել են քր. օր.-ով չթույլատրված արարքով, ինչպես նաև նրանց, ովքեր օրենքի ուժով հանդիսանում են անչափահաս կամ անգործունակ անձանց օրինական ներկայացուցիչներ, եթե խախտվել են նրանց խնամարկյալների իրավունքները:

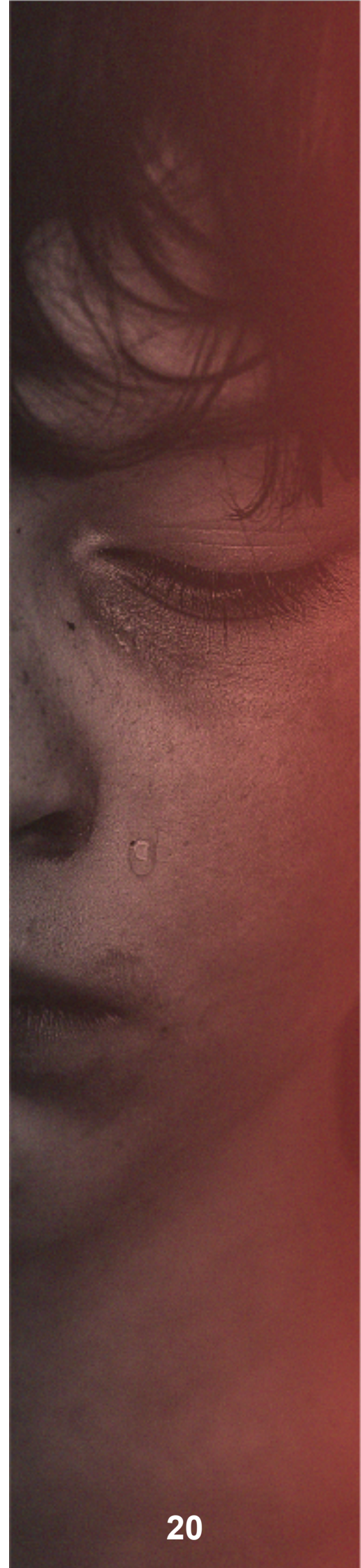
Վերոնշյալ մոտեցումից բացառություն է այն դեպքը, երբ անձը, ում իրավունքները խախտվել են, իր անօգնական վիճակի կամ այլ օբյեկտիվ պատճառներով չի կարող պաշտպանել իր իրավունքներն ու օրինական շահերը: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նման իրավիճակում քրեական գործ հարուցելու առիթը՝ օրինական, իսկ հիմքերը՝ բավարար լինելու դեպքում քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում պետք է կայացվի հանրային մեղադրանքի գործերի հարուցման համար սահմանված ընդհանուր կարգով: (...):»:

Վճռաբեկ դատարանի վերոգրյալ որոշման վերլուծությունից ուղղակի հետևում է, որ դրանում քննարկման առարկա է դարձել հենց մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող գործերով քրեական գործ հարուցելու **օրինական առիթ** հարցը, մասնավորապես այն, թե ով է հանդիսանում մասնավոր մեղադրանքի գործերով քրեական գործ

հարուցելու համար «դիմողը», և, վերլուծելով համապատասխան քրեադատավարական նորմերը, Ղատարանը հանգել է եզրակացության, որ այն դեպքում, երբ քր. օր.-ով չթույլատրված արարքով խախտվել են անչափահասի իրավունքները, ապա մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող գործերով քրեական գործ հարուցելու համար անհրաժեշտ «դիմող»-ը անչափահասի օրինական ներկայացուցիչն է: Ինչը նշանակում է, որ այն դեպքում, երբ մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող գործերով քր. օր.-ով չթույլատրված արարքով խախտվել են անչափահասի իրավունքները, ապա քրեական գործ կարող է հարուցվել և քրեական հետապնդում իրականացվել, եթե առկա է անչափահասի օրինական ներկայացուցչի բողոքը: Այլ կերպ ասած՝ երեխայի դեմ ուղղված և մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող որևէ հանցագործության դեպքով քրեական գործ հարուցելու օրինական առիթ է անչափահասի օրինական ներկայացուցչի (որպես դիմողի) բողոքը, որի բացակայությունը բացառում է քրեական գործ հարուցելը և անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում իրականացնելը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, նման դիրքորոշում արտահայտելով, բավարար չափով հաշվի չի առել «անչափահասի իրավունքների» պաշտպանության միջազգային և սահմանադրական սկզբունքները, քանի որ անչափահասին ոչ միայն զրկել է օրենքով, Սահմանադրությամբ և միջազգային իրավական ակտերով երաշխավորված իրավունքներից, այլև նրա իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն ուղղակիորեն կախվածության մեջ է դրել օրինական ներկայացուցչից, իսկ իրավակիրառ պրակտիկան իր հերթին զարգացել է այնպես, որ անտեսվում է անչափահասի դիրքորոշումն՝ առհասարակ: Բացի

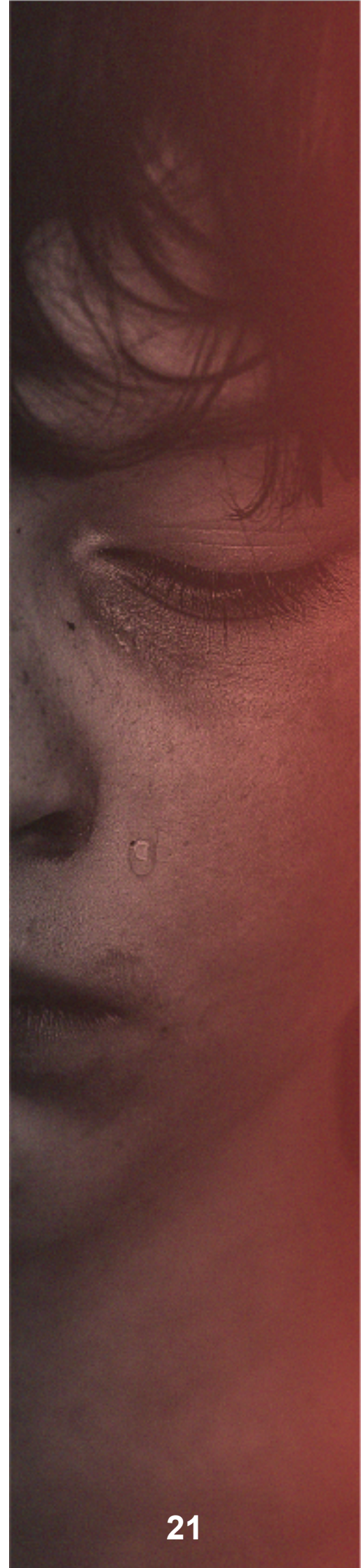

այդ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումը խոցելի է նաև այն տեսանկյունից, որ տարանջատում դրված չէ մինչև 16 և 16-ից 18 տարեկան անչափահասների միջև, ստացվում է, որ 16-ից բարձր անչափահասների դեպքում ևս հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնող կամ դիմող կարող է լինել անչափահաս օրինական ներկայացուցիչը: Մինչդեռ այդ տարիքային խմբի մասին ուղղակի նշված է հանցագործությունների մասին ֆիզիկական անձանց հաղորդումների ներկայացման և արձանագրման կարգը սահմանող ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 177-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, ինչի մասին նշեցինք վերը, ուստի, այս տարիքային խմբի մասով վերապահում չանելը հակասում է ոչ միայն ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 177-րդ հոդվածին, այլև ՀՀ քրեական օրենսդրությանը:

Այս տեսանկյունից առավել ընդունելի են ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2016թ. դեկտեմբերի 20-ի թիվ ՍԴՈ-1333 որոշման մեջ ձևավորած դիրքորոշումները:

Վերլուծելով ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը, սահմանադրական դատարանը նշում է հետևյալը. *«Սահմանադրական վերոնշյալ նորմերից հետևում է, որ սահմանադիրը տվյալ նորմով երեխային վերապահել է.*

- *ոչ միայն իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք, այլ նաև, ի թիվս այլնի, իրեն վերաբերող դատական գործընթացներում լսվելու իրավունք,*
- *լսվելու իրավունքի շրջանակներում՝ դատական մարմինների կողմից իր կարծիքը հաշվի առնելու իրավունք: Միաժամանակ, Սահմանադրության տվյալ հոդվածը չի նախատեսում տարիքային կամ այլ որևէ սահմանափակում: «Հաշվի առնողի» համար պարտականություն է սահմանված՝ ելնել երեխայի տարիքից և հասունության աստիճանից: Բացի*

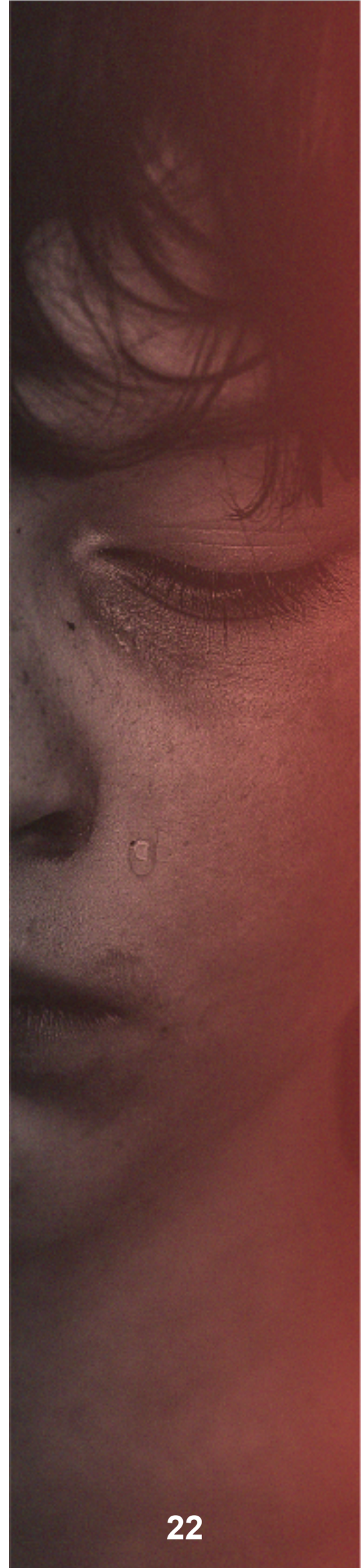

այդ, ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի 2-րդ մասը հանրային իշխանության վրա դնում է հստակ պարտականություն՝ առաջնահերթ ուշադրության արժանացնել երեխայի շահերին՝ նրան վերաբերող հարցերում: Հետևաբար, սահմանադրի նպատակն է՝ երեխային վերաբերող հարցերում տարբեր շահերի առկայության դեպքում առաջնահերթ պաշտպանել երեխայի շահերը, այնուհետև՝ առկա մյուս շահերը, իսկ այդ շահերի հակասության դեպքում հանրային իշխանությունը պարտավոր է պաշտպանել երեխայի շահերը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն, 37-րդ հոդվածի, մասնավորապես՝ 1-ին և 2-րդ մասերի դրույթները գործում են անմիջականորեն, և դատական պրակտիկան պարտավոր է առաջնորդվել այդ պահանջով:

Վերոգրյալից ելնելով՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավակիրառ պրակտիկայում չպետք է փորձել երեխայի լսվելու իրավունքը պայմանավորել տարիքային սահմանափակումով, ... և չի բխում Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի պահանջներից: Վարույթն իրականացնող մարմինն է պարտավոր ապահովել երեխայի լսվելու իրավունքի իրացումը՝ անկախ տարիքից, հաշվի առնել այն և առաջնահերթ կարգով երեխայի շահերից ելնելով որոշում կայացնել: (...)»:

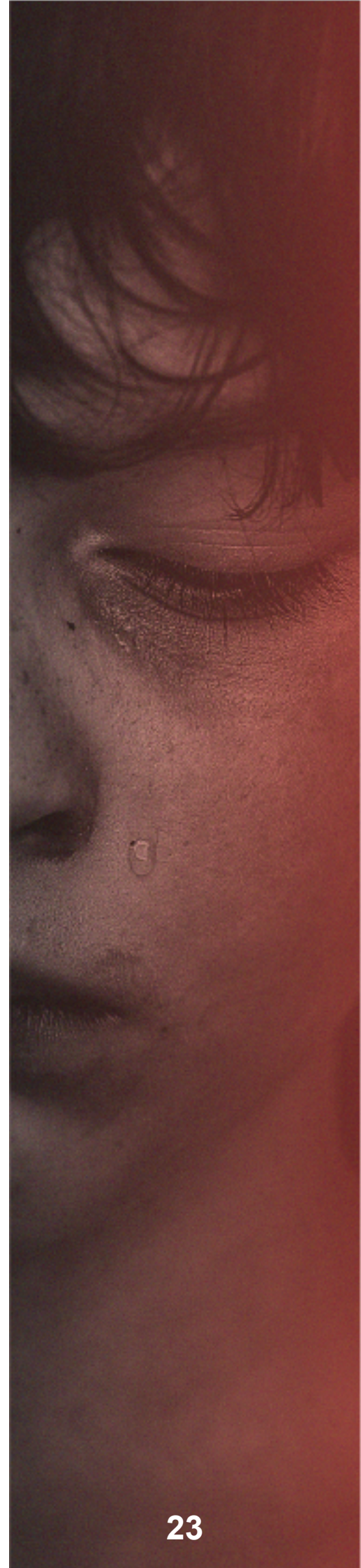
Թեև սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումներն արտահայտվել են հարուցված քրեական գործի շրջանակներում անչափահաս տուժողի կողմից կասկածյալի կամ մեղադրյալի հետ հաշտվելու իրավունք ունենալու խնդրի

համատեքստում, սակայն դրանք հավասարապես վերաբերում են նաև մասնավոր մեղադրանքի կարգով քրեական գործ հարուցելու դեպքում դիմողի բողոքին, ուստի հետաքննության, նախաքննության և դատախազության մարմինները պետք է հիմք ընդունեն սահմանադրական դատարանի կողմից ձևավորած չափանիշները և յուրաքանչյուր դեպքում լսեն նաև անչափահասին: Իհարկե, պետք է նկատել, որ որոշ մանկահասակ երեխաների կարծիքը լսելը պարզապես անիրավաչափ է, ուստի, այս դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինն է, որ պետք է գնահատի այդ հանգամանքը. նրան է վերապահված գնահատման հայեցողությունը:

Երեխայի տարիքի, հասունության մակարդակի և նրան առաջադրված հարցի բարդության միջև հարաբերակցության, երեխայի շահերն առաջնահերթ ուշադրության արժանացնելու հարցերին է նվիրված նաև Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան, որի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. *«Երեխաների նկատմամբ բոլոր գործողություններում, անկախ նրանից, թե դրանք ձեռնարկվում են սոցիալական ապահովության հարցերով զբաղվող պետական կամ մասնավոր հիմնարկների, դատարանների, վարչական կամ օրենսդրական մարմինների կողմից, առաջնահերթ ուշադրություն է դարձվում երեխայի լավագույն շահերին»:*

Նույն կոնվենցիայի 12-րդ հոդվածը սահմանում է. *«1. Իր հայացքները ձևակերպելու ընդունակ երեխայի համար մասնակից պետություններն ապահովում են դրանք ազատորեն արտահայտելու իրավունք այն բոլոր դեպքերում, որոնք վերաբերում են երեխային: Երեխայի հայացքների նկատմամբ ցուցաբերվում է նրա տարիքին և հասունությանը համապատասխան*

պատշաճ ուշադրություն»:

ՄԱԿ-ի Երեխայի իրավունքների կոմիտեն, 2013թ. մայիսի 29-ին հատուկ անդրադարձ կատարելով երեխայի լավագույն շահերի ապահովմանը, մասնավորապես արձանագրում է, որ բոլոր երկրներն են պարտավոր երաշխավորել, որպեսզի երեխայի լավագույն շահերն առաջնահերթության կարգով հաշվի առնվեն նրա վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս՝ ինչպես դատարանների, վարչական մարմինների կողմից, այնպես էլ իրավակարգավորման գործընթացում»:

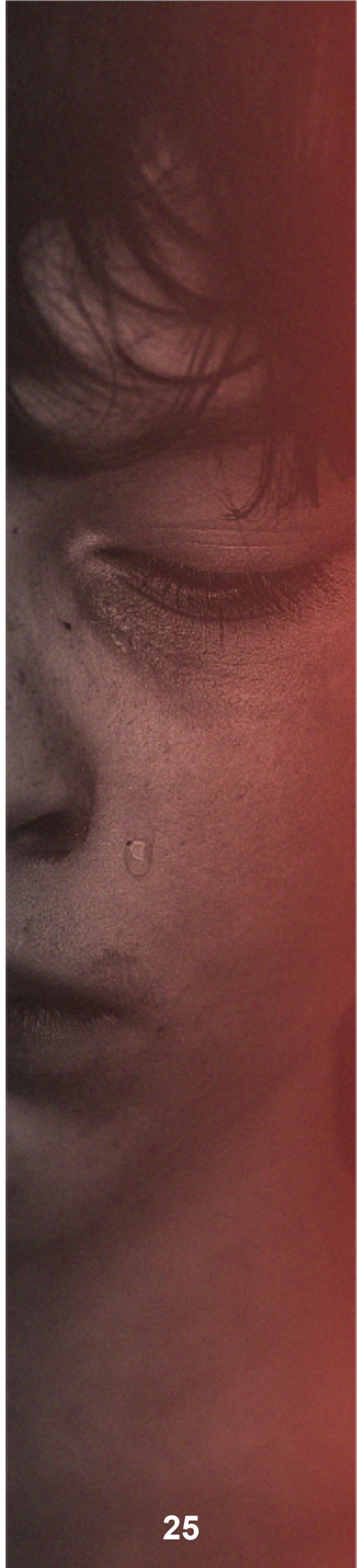
Քննարկվող համատեքստում կարևոր պահանջներ է սահմանում նաև ՄԱԿ-ի Հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատության ուղենիշները, որի հավելվածի 3-րդ բաժնի 8-րդ կետի «դ» ենթակետում սահմանված է, որ յուրաքանչյուր երեխա, ներպետական դատավարական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետք է իրավունք ունենա ազատորեն, սեփական բառերով արտահայտելու իր տեսակետները, կարծիքները և համոզմունքները, և հատկապես՝ ներազդելու իր կյանքին առնչվող որոշումների ընդունման վրա, ներառյալ դատական գործընթացների արդյունքում կայացվող որոշումները. նրանց կարծիքները պետք է հաշվի առնվեն՝ ելնելով վերջիններիս ունակություններից, տարիքից, մտավոր հասունությունից և զարգացման աստիճանից:

Ուշագրավ է նաև ՄԱԿ-ի ուղենիշների՝ «Խտրականությունից պաշտպանված լինելու իրավունքը» վերտառությամբ 6-րդ բաժնի 18-րդ կետում սահմանված այն կանոնը, որ տարիքի գործոնը չպետք է խոչընդոտի արդարադատության գործընթացին լիարժեք մասնակցելու՝ երեխայի իրավունքը: Յուրաքանչյուր

երեխա պետք է դիտվի որպես լիարժեք վկա, որը կարող է հարցաքննվել, իսկ նրա տված ցուցմունքները չպետք է անվավեր կամ ոչ արժանահավատ համարվեն՝ ելնելով միայն երեխայի տարիքից, քանի դեռ նրա տարիքը և հասունությունը թույլ են տալիս ողջամիտ և արժանահավատ ցուցմունք տալ՝ հաղորդակցման կամ այլ հարցում օգնություն ստանալով կամ առանց դրա:

Ըստ ՄԱԿ-ի ուղենիշների 8-րդ կետի՝ «(...) հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատությունն ապահովելու նպատակով, այդ երեխաների բարեկեցության համար պատասխանատու մասնագետները պետք է հարգեն հետևյալ փոխկապակցված սկզբունքները. (...) (դ) *մասնակցության իրավունքը*. յուրաքանչյուր երեխա, ներպետական դատավարական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետք է իրավունք ունենա ազատորեն, սեփական բառերով արտահայտելու իր տեսակետները, կարծիքները և համոզմունքները, և հատկապես՝ ներազդելու իր կյանքին առնչվող որոշումների ընդունման վրա, ներառյալ դատական գործընթացների արդյունքում կայացվող որոշումները. նրանց կարծիքները պետք է հաշվի առնվեն՝ ելնելով վերջիններիս ունակություններից, տարիքից, մտավոր հասունությունից և զարգացման աստիճանից»:

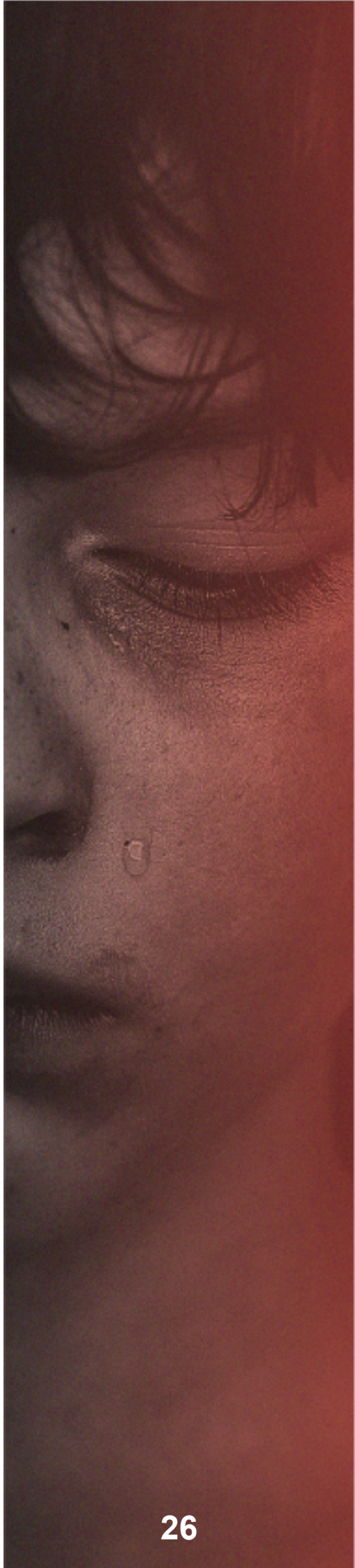
Վերոգրյալից հետևում է, որ քննարկվող հարցի վերաբերյալ ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկան անհրաժեշտ է հիմնովին փոփոխել, քանի որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի արտահայտած մոտեցումները և ձևավորված պրակտիկան սահմանափակում են անչափահասների իրավունքները, տարիքի չափանիշով պայմանավորված՝ հանգեցնում են խտրական վերաբերմունքի, զրկում նրանց միջազգային

փաստաթղթերով երաշխավորված լաված լինելու և իրեն վերաբերող հարցերին մասնակցության իրավունքից, ուստի, իրավասու մարմինները պետք է առաջնորդվեն միջազգային իրավական ակտերի պահանջներով և ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ վերը վկայակոչված դիրքորոշումներով՝ բացառելու համար երեխայի տարիքով պայմանավորված ցանկացած խտրականություն, իրավունքների կամայական սահմանափակում:

Հարցն առավել արդիական է՝ հիմք ընդունելով այն, որ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 44-րդ հոդվածը 21.12.2017թ. լրացվել է 1.1-րդ մասով, որի համաձայն՝ երեխան իրավունք ունի ազատ արտահայտելու իր կարծիքը, որը, երեխայի տարիքին և հասունության մակարդակին համապատասխան, հաշվի է առնվում իրեն վերաբերող հարցերում: Երեխայի կարծիքը լսելիս իրավասու մարմինը օրենքով նախատեսված դեպքերում ներգրավում է մանկական հոգեբանի կամ մանկավարժի կամ սոցիալական աշխատողի:

Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումներով առաջնորդվելու պահանջը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ, ինչպես իրավացիորեն նշում է դատարանը՝ գործնականում կարող են հանդիպել դեպքեր, երբ անչափահասը դառնում է հենց ծնողի հանցավոր գործողության զոհը, որպիսի պարագայում փոքրահասակի մյուս ծնողն է հանդես գալու որպես օրինական ներկայացուցիչ և տարբեր օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ պատճառներով կարող է բողոք չներկայացնել մյուս ծնողի դեմ, ինչը կարող է բխել կամ չբխել երեխայի լավագույն շահերից: Հետևաբար, որպեսզի չխախտվեն երեխայի իրավունքներն ու օրինական շահերը, նման դեպքերում ևս քրեական գործ հարուցելու կամ չհարուցելու անհրաժեշտության

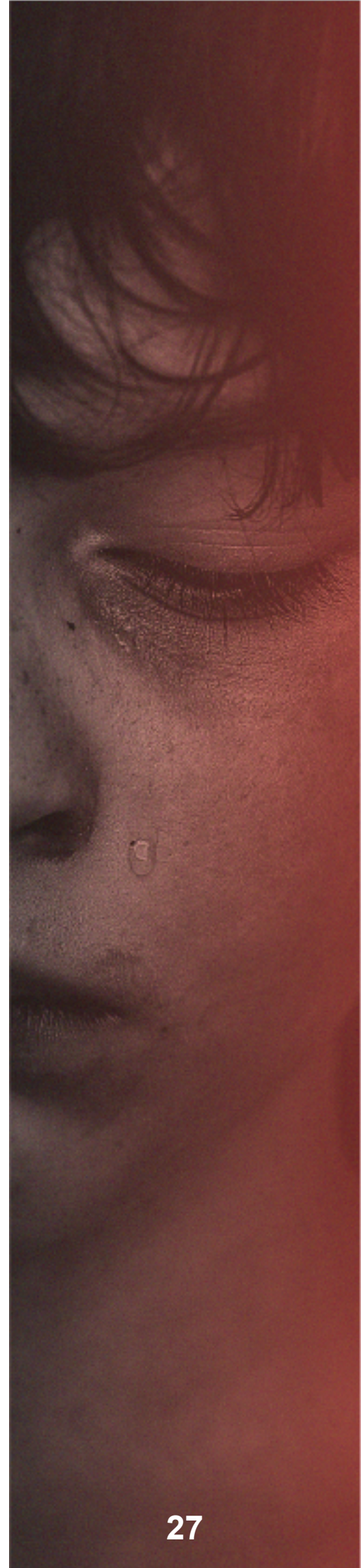
գնահատումը պետք է վերապահել վարույթն իրականացնող մարմնի հայեցողությանը՝ ելնելով կոնկրետ իրավիճակից, միաժամանակ նկատի ունենալով, որ այն չի կարող լինել բացարձակ, այսինքն՝ նման իրավիճակներում վարույթն իրականացնող մարմինը ոչ թե պարտադիր պետք է քրեական գործ հարուցի հանրային մեղադրանքի կարգով, այլ պետք է գնահատի, թե որքանով է դա բխում երեխայի լավագույն շահերից և միայն այդ հանգամանքը հաստատելու դեպքում է, որ իրավունք է ստանում հարուցելու քրեական գործ: Այս տրամաբանության մեջ է նաև ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 183-րդ հոդվածի 4-րդ մասում սահմանված այն դրույթը, որի ուժով դատախազն իրավասու է մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով հարուցելու քրեական գործ ընտանիքում բռնության դեպքերում, եթե անձն իր անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ հանցանք կատարողից կախվածության մեջ լինելու փաստի ուժով չի կարող պաշտպանել իր իրավաչափ շահերը: Այս դեպքում քրեական գործը հարուցվում և քննվում է ընդհանուր կարգով, և տուժողի ու մեղադրյալի հաշտության դեպքում քրեական հետապնդումը չի դադարեցվում:

Այս դեպքում դատախազը պետք է հիմնավորի երկու կարևոր հանգամանք, այն է՝ ընտանեկան բռնության դեպքի առկայությունը և տուժողի անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ հանցանք կատարողից կախվածության մեջ լինելու փաստը¹⁴:

Այսպիսով, անչափահասի նկատմամբ կատարված և մասնավոր մեղադրանքի կարգով

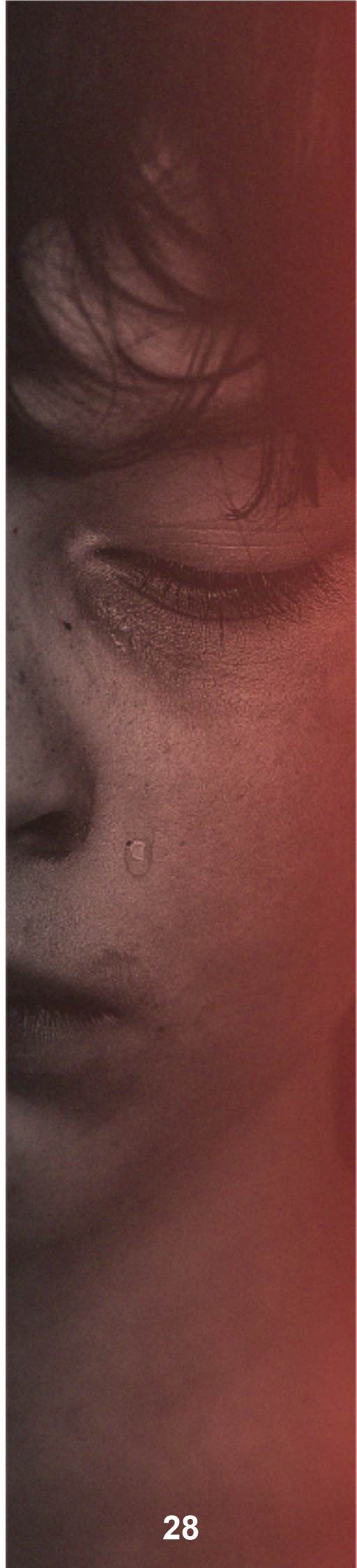
¹⁴Այս հարցերին մանրամասն կանոնադառնանք քրեական գործով վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու հարցերը քննարկելիս:

ընկնող հանցագործությունների վերաբերյալ դեպքերով քրեական գործ հարուցելու առիթ կարող է լինել՝

- 1. անչափահասի հաղորդումը, որը պետք է ՀՀ կառավարության 2017թ. նոյեմբերի 23-ի N 1495-Ն որոշմամբ սահմանված կարգով ընդունվի, գրանցվի և ընթացք տրվի,**
- 2. եթե անչափահասն այնպիսի տարիքի է, որ չի հասկանում և գիտակցում, թե ինչ է տեղի ունեցել և չի կարող պատշաճ գնահատել ստեղծված իրավիճակը, ապա անչափահասի օրինական ներկայացուցչի հաղորդումը՝ լսելով անչափահասի դիրքորոշումը (եթե այնպիսի տարիքի է, որ կարող է արտահայտել նման դիրքորոշում). այս դեպքում քրեական գործ հարուցելու հարցը պետք է լուծել՝ հիմք ընդունելով երեխայի լավագույն շահերը:**

Եթե ենթադրյալ հանցագործության կատարման մեջ կասկածվողը անչափահասի ծնողն է, ապա, լսելով երեխային (եթե այնպիսի տարիքի է, որ կարող է արտահայտել նման դիրքորոշում) և մյուս ծնողին, քրեական գործ հարուցելու կամ չհարուցելու հարցը պետք է գնահատի իրավասու մարմինը՝ ելնելով երեխայի լավագույն շահերից: Եթե իրավասու մարմինը նպատակահարմար գտնի քրեական գործ հարուցելը, ապա այն պետք է հարուցվի հանրային մեղադրանքի գործերին բնորոշ կարգով: Նման կերպ պետք է վարվի իրավասու մարմինը նաև այն դեպքում, երբ անչափահասի և օրինական ներկայացուցչի դիրքորոշումը տարբերվում են, օրինակ՝ երեխան բողոքում է, իսկ ծնողը՝ ոչ, կամ հակառակը, երբ ծնողը բողոքում է, իսկ երեխան՝ ոչ, նկատի ունենալով, որ հնարավոր է, որ երեխային համոզելու կամ վախի ազդեցության տակ ստիպել են չբողոքել հանցանք կատարած անձի դեմ կամ հակառակը՝ բողոքել, և այլն:

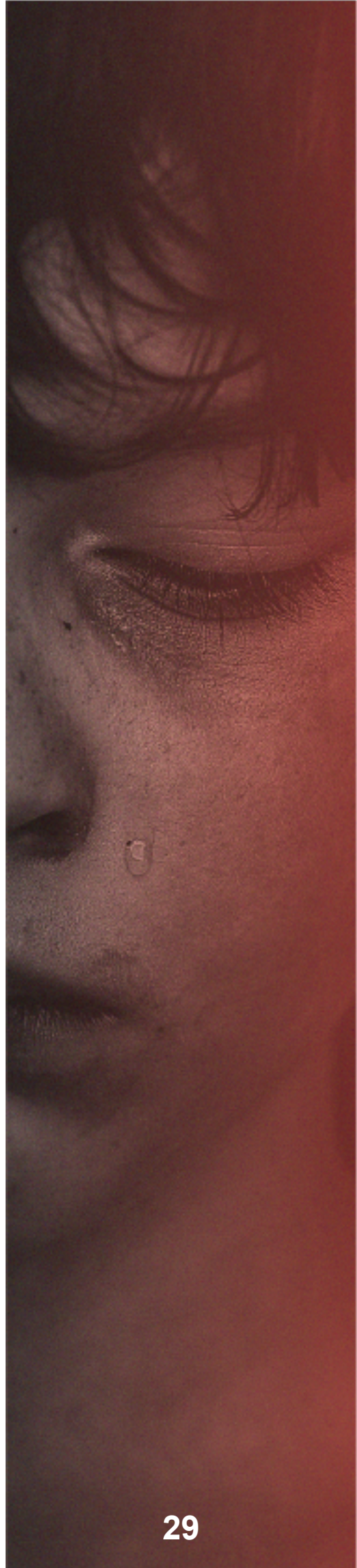

Գտնում ենք, որ բոլոր դեպքերում կամայականությունները բացառելու համար մասնավոր մեղադրանքի գործերով՝ քրեական գործ հարուցելու և հանրային մեղադրանքի կարգով քննելու դեպքում, քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման մեջ պետք է հստակ նշվի, թե ինչով է պայմանավորված մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող գործի հարուցումը և քննումը՝ հանրային մեղադրանքի գործերին բնորոշ կարգով: Այս առումով անընդունելի է այն պրակտիկան, երբ մեղադրական եզրակացության մեջ նշվում է, թե ինչու է քրեական գործը հարուցվել հանրային մեղադրանքի գործերին բնորոշ կարգով: Դա հակասում է ինչպես մեղադրական եզրակացության բովանդակությանը ներկայացվող օրենսդրական պահանջներին, այնպես էլ անձի իրավունքներին ու օրինական շահերին, քանի որ անձը մինչև մեղադրական եզրակացության կազմումը չի կարող տեղեկանալ և հասկանալ, թե ինչու է մասնավոր մեղադրանքի գործը հարուցվել հանրային մեղադրանքի կարգով: Եթե քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման մեջ նշվի այդ մասին, ապա անձը կարող է ընդհուպ բողոքարկել այդ որոշման իրավաչափությունը դատախազին, նաև դատարան¹⁵:

Նկատի ունենալով, որ հանցագործությունների մասին հաղորդումների առթիվ ոչ միշտ է, որ հնարավոր է լինում հարուցել քրեական գործ և իրականացնել

---

¹⁵Սա այն եզակի դեպքերից է, երբ դատարանը հետագա դատական վերահսկողության կարգով իրավասու է քննության առարկա դարձնելու քրեական գործ հարուցելու իրավաչափությունը և գնահատելու այն, որը միանշանակ բխում է ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի շահերից: Այս առումով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը զարգացման անհրաժեշտություն ունի:

Նախաքննություն կամ որոշում կայացնել քրեական գործ հարուցելը մերժելու մասին, քանի որ լինում է տեղեկատվության պակաս, ուստի հաղորդման մեջ, դիմումներում ներկայացված տեղեկությունների ստուգման, վերլուծության, համադրման և դրանց հիման վրա կատարված արարքի հատկանիշների պարզաբանման, քրեական գործ հարուցելու կամ քրեական գործ հարուցելը մերժելու հարցի լուծման համար իրավասու մարմիններն իրականացնում են որոշակի ստուգողական և օրենքով ուղղակիորեն թույլատրված անհետաձգելի քննչական և այլ դատավարական և ոչ դատավարական գործողություններ¹⁶: Այդ թույլատրելի գործողությունների թվարկումը տրված է ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 180-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, որի համաձայն՝

«(...) 2. [հանցագործությունների մասին հաղորդումների ստուգման և լուծման համար] [ն]շված ժամկետում կարող են պահանջվել լրացուցիչ փաստաթղթեր, բացատրություններ, այլ նյութեր, ինչպես նաև կարող է կատարվել դեպքի վայրի զննություն, հանցագործություն կատարելու կասկածանքի բավարար հիմքերի առկայության դեպքում կարող են բերման և անձնական խուզարկության ենթարկվել անձինք, հետազոտման համար վերցվել նմուշներ, նշանակվել փորձաքննություն: (...)»¹⁷:

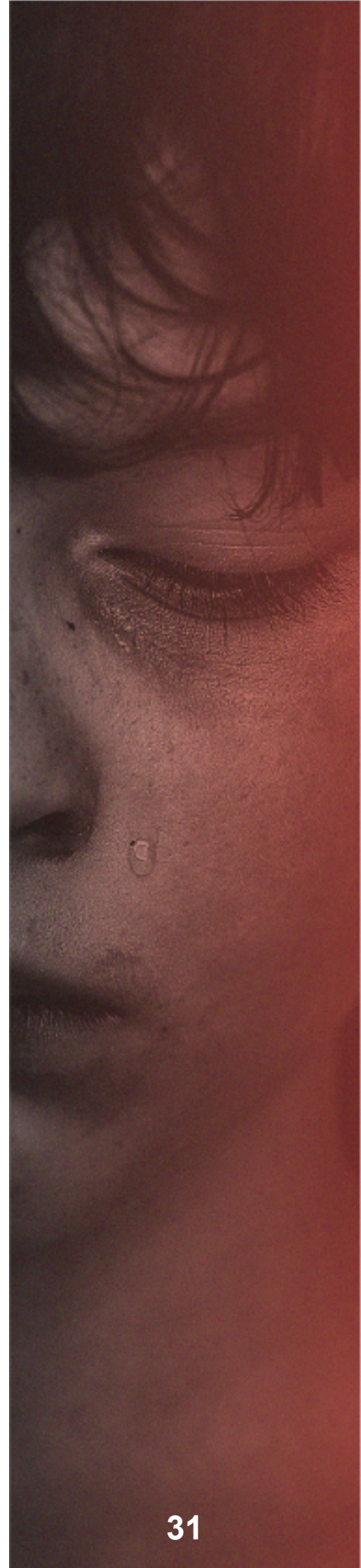
---

¹⁶Այսուհետ՝ նյութերի նախապատրաստում.

¹⁷ Պետք է նկատել, որ հանցագործությունների մասին հաղորդումների ստուգման հետ կապված կազմակերպական և տեխնիկական հարցերը կանոնակարգված են «Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կողմից հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների, պատահարների վերաբերյալ հաղորդումներն ընդունելու, գրանցելու, հաշվառելու և դրանց ընթացք տալու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 2017թ. նոյեմբերի 23-ի N 1495-Ն որոշման հավելվածի 4-րդ բաժնում:

Հանցագործության մասին հաղորդումների ստուգումը ենթադրում է այդ հաղորդումներում և ներկայացված նյութերում պարունակվող սկզբնական կամ առաջնային տեղեկատվության ուսումնասիրություն, վերլուծություն և գնահատում՝ քրեական գործ հարուցելու համար անհրաժեշտ հիմքերի առկայության կամ բացակայության տեսանկյունից: Այդ ստուգումը որոշ դեպքերում կարող է սահմանափակվել զուտ ներկայացված նյութերի և ստացված տեղեկությունների վերլուծությամբ, մնացած դեպքերում կարող է դրանց լրացուցիչ ստուգման անհրաժեշտություն առաջանալ, որը ենթադրում է, մասնավորապես՝ *լրացուցիչ փաստաթղթեր և այլ նյութեր պահանջելը, բացատրություններ վերցնելը, դեպքի վայրի զննություն կատարելը, հետազոտման համար նմուշներ վերցնելը, փորձաքննություն նշանակելը և այլն: Այդ գործողությունների կատարման անհրաժեշտությունը թելադրված է հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացնելու և քննության սկզբնական պահին առկա քննչական իրադրությամբ:*

Երեխաների դեմ ուղղված հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական գործերով վարույթների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ անկախ օրենսդրական կարգավորումներից և հնարավորություններից, քննարկվող դեպքերով հաղորդումների ստուգման առավել տարածված միջոցը **բացատրություն վերցնելն է:** Ընդ որում, բացատրություն վերցվում է ինչպես անչափահաս տուժածներից, անչափահաս ականատեսներից, այնպես էլ այն անչափահասներից, ում մասնակցությունը կամ առնչությունը ենթադրյալ հանցագործությանը

ստուգվում է¹⁸, ուստի այստեղ կանդադարանալ անչափահասներից բացատրություն վերցնելու հետ կապված վեր հանված խնդիրներին:

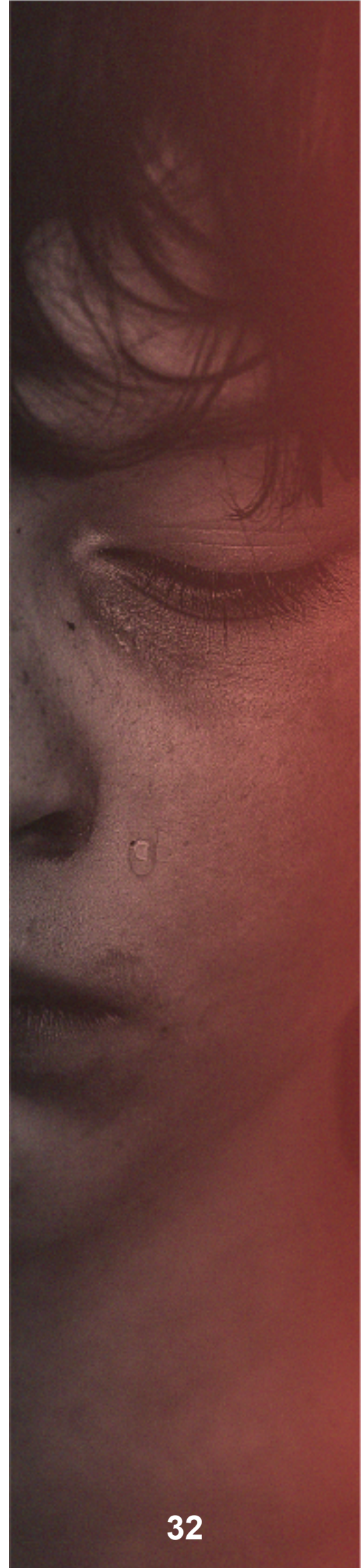
Բացատրություն վերցնելու հիմքերը, դատավարական կարգն ու պայմաններն օրենքում սահմանված չեն, այլ ընդամենը ամրագրված է, որ բացատրությունն իրենից ներկայացնում է բանավոր կամ գրավոր փաստարկումներ, որոնք բերում են դատավարության մասնակիցները և դիմողները՝ հիմնավորելու համար իրենց կամ ներկայացվող անձի պահանջները, ինչպես նաև այլ անձանց բանավոր կամ գրավոր հաղորդումները, որոնք տրվում են մինչև քրեական գործ հարուցելը (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 6-րդ հոդվածի 35-րդ կետ):

Ըստ այդմ, կարող ենք արձանագրել, որ մինչև քրեական գործ հարուցելը այս կամ այն անձից բացատրություն վերցնելու նպատակն է՝ պարզաբանել՝

- ա. կատարված դեպքի հանգամանքները (տեղը, ժամանակը, երեխայի նկատմամբ դրսևորված բռնության եղանակը և այլն),
- բ. այն անձանց տվյալները, ովքեր կասկածվում են այդ արարքի կատարման մեջ, ինչպես նաև ականատես են եղել կատարված դեպքին կամ ունեն տեղեկատվություն դրա հանգամանքների մասին,
- գ. երեխայի գործողությունների բնույթը (արդյոք դիմադրել է, գտնվել է անօգնական վիճակում) և այլն,

---

¹⁸Այստեղ չենք անդրադարձնում այլ անձանցից (երեխայի ծնողներից կամ նրանց փոխարինող այլ անձանցից, հարազատներից, բարեկամներից, հարևաններից, կրթական կազմակերպության աշխատակիցներից, երեխային բուժօգնություն ցույց տված բժշկական հաստատության աշխատակիցներից) բացատրություն վերցնելու հարցերին, քանի որ մեր խնդիրը երեխաների իրավունքների ապահովման հարցերի քննարկումն է:

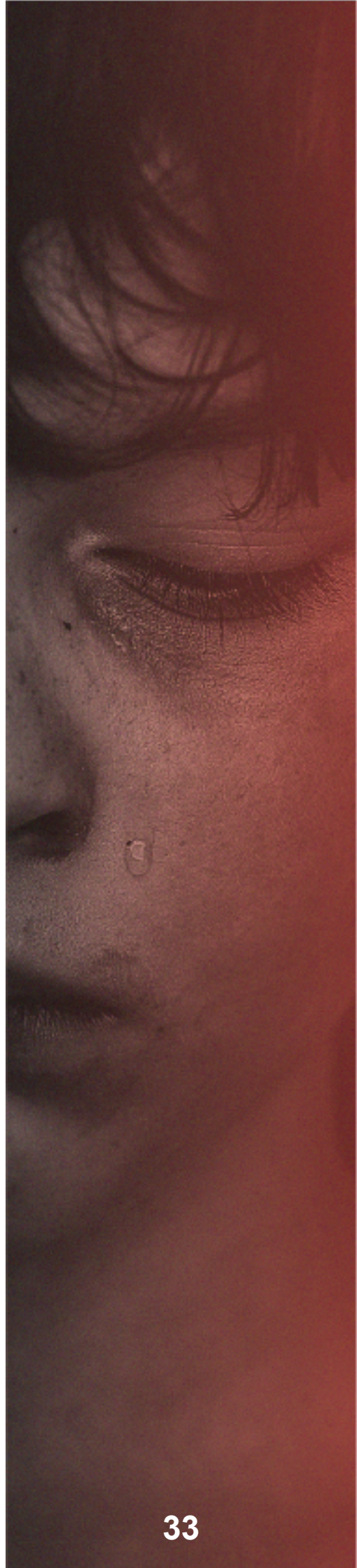

դ. այլ հանգամանքներ, որոնք որոշվում են՝
ելնելով կոնկրետ դեպքի հանգամանքներից,
հաղորդումներում և այլ դիմումներում պարունակվող
տեղեկատվությունից և այլն:

Նկատի ունենալով, որ օրենսդրորեն ամրագրված
չեն բացատրություն վերցնելու հատուկ կանոններ,
գործնականում հարց է ծագում՝ որքանով է անհրաժեշտ
մանկավարժ հրավիրելը՝ անչափահասից բացատրություն
վերցնելիս, իրավունք ունե՞ն արդյոք անչափահասի
օրինական ներկայացուցիչները ներկա գտնվելու
բացատրություն վերցնելու գործողությանը և այլն:

Իրավակարգավորման բացակայության
պայմաններում այդ հարցը գործնականում լուծվում
է տարբեր կերպ. որոշ դեպքերում բացատրություն
վերցնելուն ներգրավվում են ինչպես օրինական
ներկայացուցիչը, այնպես էլ մանկավարժը, իսկ
որոշ դեպքերում՝ միայն օրինական ներկայացուցիչը
կամ մանկավարժը: Հանդիպում են նաև դեպքեր,
երբ անչափահասից առհասարակ բացատրություն
չի վերցվում, այլ հարուցված քրեական գործով
անչափահասը միանգամից հրավիրվում է
հարցաքննության: Այլ կերպ ասած, օրենսդրական հստակ
և պատշաճ կանոնակարգումների բացակայությունը
գործնականում իրավակիրառողի համար ստեղծում է
հայեցողության լայն հնարավորություն՝ վարվելու այս
կամ այն կերպ, ինչը ոչ միշտ է, որ բխում է երեխայի
լավագույն շահերից:

Հիմք ընդունելով երեխայի իրավունքների
և օրինական շահերի պաշտպանության
երաշխավորվածությունը թե՛ Սահմանադրությամբ,
թե՛ միջազգային իրավական ակտերով, որոնցում
ամրագրված կանոնների տեսանկյունից էական

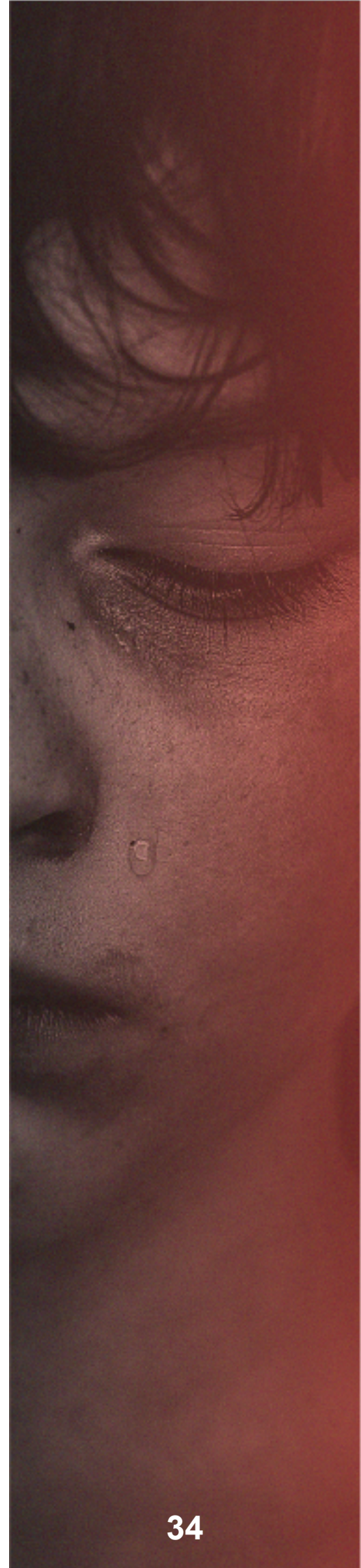

նշանակություն չի կարող ունենալ այն հանգամանքը, թե երեխայի մասնակցությամբ քրեադատավարական օրենքով նախատեսված այս կամ այն գործողությունը կատարվում է քրեական գործ հարուցելով, թե՛ նախաքննության կամ դատաքննության փուլում, այլ էական է այն, որ ցանկացած պարագայում հաշվի առնվեն երեխայի լավագույն շահերը, ուստի, իրավակիրառ պրակտիկան պետք է առաջնորդվի անչափահաս տուժողների և վկաների հարցաքննության կանոններով, և անալոգիայի կիրառմամբ¹⁹ բացատրություն վերցնելուն մասնակից դարձնի ծնողին, մանկավարժին կամ այլ մասնագետի: Այլ կերպ ասած, էական չէ այն հանգամանքը, որ գործող քրեադատավարական օրենսդրության տեսանկյունից տուժող, տուժողի օրինական ներկայացուցիչ և այլ սուբյեկտներն ի հայտ են գալիս բացառապես քրեական գործ հարուցելուց հետո, և այդ պարագայում է հնարավոր նրանց ապահովել օրենքով վերապահված իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության երաշխիքներով, այլ էականն այն է, որ երեխայի մասնակցությամբ իրականացվող ցանկացած քննչական կամ դատավարական գործողություն կատարելիս պետք է ելնել երեխայի լավագույն շահերից, երեխայի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության ու երաշխավորման անհրաժեշտությունից:

Այս հետևությունը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ՄԱԿ-ի ուղենիշների տեսանկյունից՝ քրեական գործ հարուցելու հարցը լուծելու նպատակով իրականացվող ստուգողական գործողությունների վարույթը (սյուրթերի

---

¹⁹Այս դեպքում անալոգիայի կիրառումն իրավաչափ է և բխում է «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 39-րդ հոդվածի կանոնակարգումներից, որոնք հստակ սահմանում են ինչպես օրենքի, այնպես էլ իրավունքի անալոգիայի կիրառման չափանիշները:

նախապատրաստությունը) ևս հանդիսանում է «արդարադատության գործընթացի»²⁰, առավել լայն հասկացության մաս, որի տեսանկյունից անչափահասի հետ իրականացվող ցանկացած վարույթում պետք է ապահովված լինեն երեխայի իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Այսպես, ՄԱԿ-ի ուղենիշների 25-րդ կետում սահմանված է, որ մասնագետները²¹ պետք է մշակեն և իրականացնեն այնպիսի միջոցառումներ, որոնք ուղղված են երեխաների համար վկայություն կամ ցուցմունք տալը հեշտացնելուն, միևնույն կերպով և դատական փուլերում հաղորդակցությունը և ընկալումը բարելավելուն:

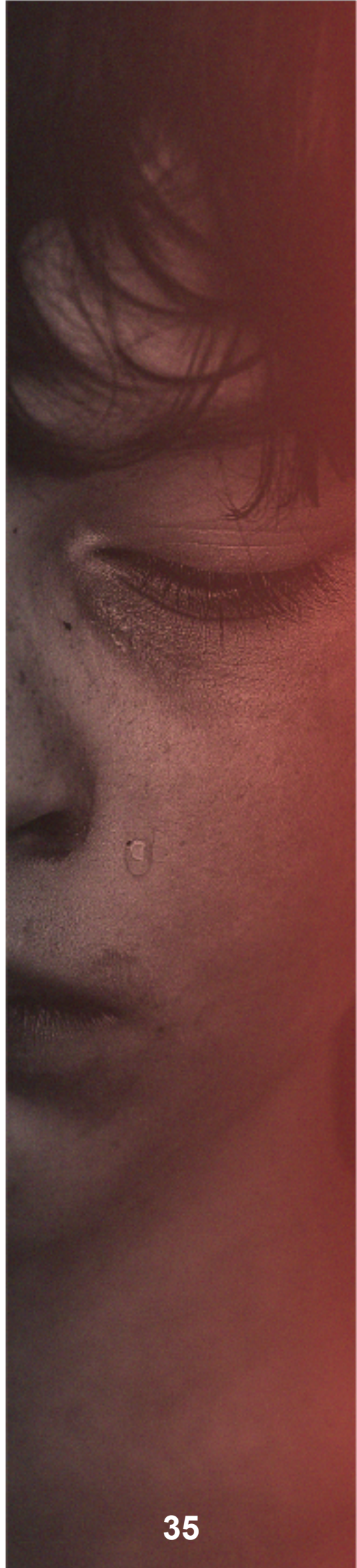
Այդ միջոցները կարող են ներառել հետևյալը.

ա. ներգրավել տուժող և վկա երեխաների հարցերով մասնագետների՝ երեխայի հատուկ կարիքները բարելավելու նպատակով.

---

²⁰Ըստ ՄԱԿ-ի ուղենիշների 4-րդ բաժնի 9-րդ կետի «գ» ենթակետի՝ «արդարադատության գործընթաց» արտահայտությունը ներառում է հանցագործության բացահայտումը, բողոքի ներկայացումը, քննությունը, քրեական հետապնդումը և դատական ու հետդատական ընթացակարգերը՝ անկախ այն հանգամանքից՝ գործը վարվում է չափահասների կամ անչափահասների համար նախատեսված քրեական արդարադատության ներպետական, միջազգային կամ տարածաշրջանային համակարգում, թե՛ արդարադատության ավանդական կամ ոչ պաշտոնական համակարգում:

²¹Ըստ ՄԱԿ-ի ուղենիշների 9-րդ կետի «բ» կետի՝ մասնագետներ հասկացությունը ներառում է երեխայի և վկայի գործերով պաշտպաններին և օժանդակող անձանց, երեխայի պաշտպանության ծառայության աշխատողներին, երեխայի սոցիալական ապահովության գործակալության անձնակազմին, դատախազներին, ըստ անհրաժեշտության՝ նաև փաստաբաններին, դիվանագիտական և հյուպատոսական անձնակազմին, ընտանեկան բռնության ծրագրերի անձնակազմին, դատավորներին, դատական ծառայողներին, իրավապահ մարմինների ծառայողներին, բժշկական և հոգեբուժական ոլորտի մասնագետներին և սոցիալական աշխատողներին:

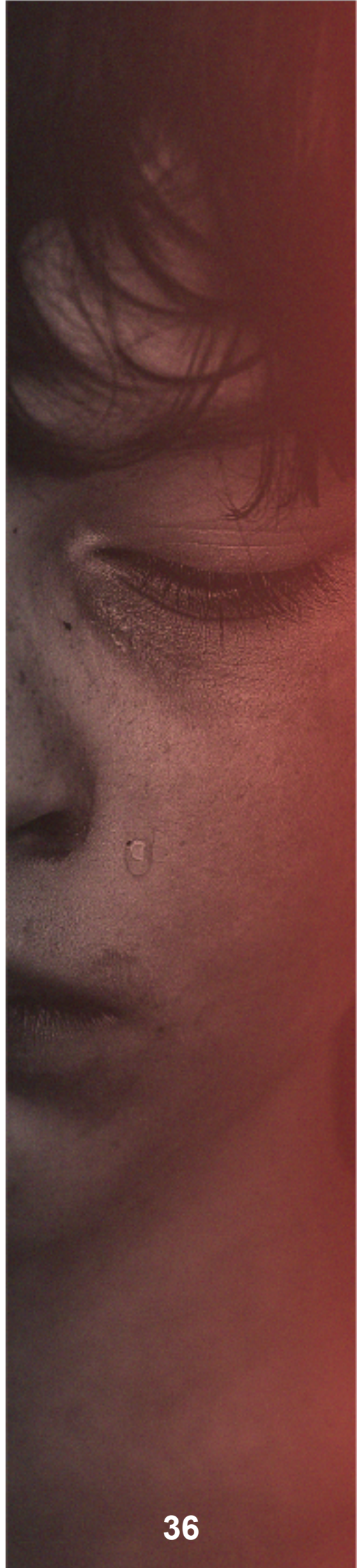
բ. ներգրավել օժանդակող անձանց, այդ թվում՝ մասնագետների և ընտանիքի համապատասխան անդամների, ովքեր ցուցմունք տալու պահին գտնվում են երեխայի հետ.

գ. անհրաժեշտության դեպքում նշանակել ինամակալ՝ երեխայի իրավական շահերը պաշտպանելու նպատակով:

Իսկ ըստ ՄԱԿ-ի ուղենիշների 24-րդ կետի՝ տուժող և վկա երեխաներն օժանդակությունը պետք է ստանան օժանդակող այնպիսի անձանցից, ինչպիսիք են՝ տուժող/վկա երեխաների հարցերով մասնագետները, ովքեր աշխատանքն սկսում են նախնական զեկույցից և շարունակում են մինչև այն պահը, երբ այդ ծառայություններն այլևս անհրաժեշտ չեն:

Ըստ ԵԽՆԿ «Տուժողի դերը քրեական իրավունքում և դատավարությունում» թիվ (85)11 հանձնարարականի 8-րդ կետի՝ վարույթի բոլոր փուլերում տուժողին պետք է այնպես հարցման ենթարկել, որպեսզի պատշաճ ձևով հաշվի առնվեն նրա անձնական վիճակը, իրավունքներն ու արժանապատվությունը: Երբ դա հնարավոր է, ապա երեխաներին և հոգեկան հիվանդներին պետք է հարցման ենթարկել ծնողների, ինամակալների կամ նրանց օգնող այլ անձանց ներկայությամբ:

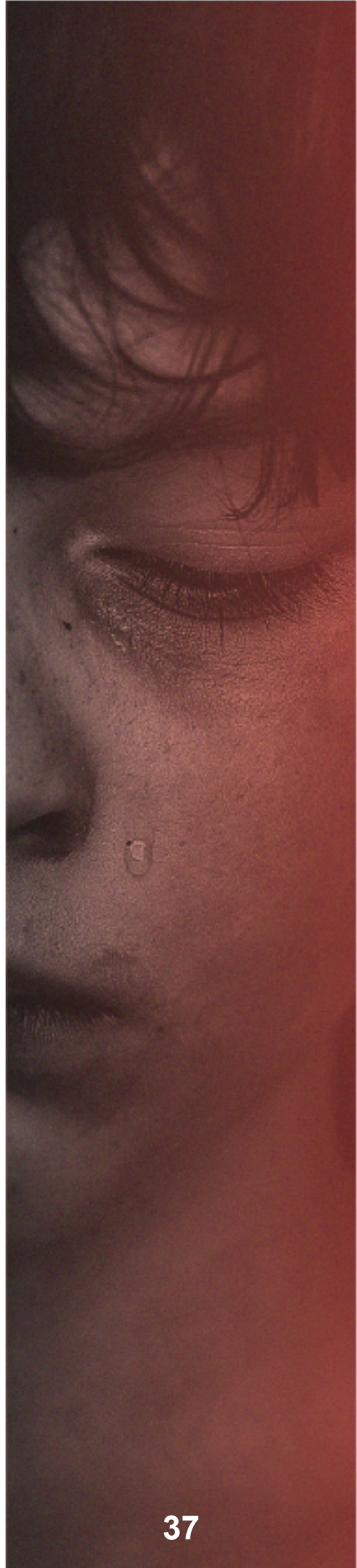
Այսպիսով, միջազգային իրավական չափանիշների տեսանկյունից երեխաների իրավունքներն ու օրինական շահերը պետք է պաշտպանվեն ու երաշխավորվեն առաջին իսկ պահից, երբ նրանք ներգրավվում են քրեական վարույթին՝ անկախ ներպետական օրենսդրությամբ ամրագրված դատավարության փուլային կառուցվածքի և դրանով պայմանավորված՝

դրանում սահմանված կանոնների:

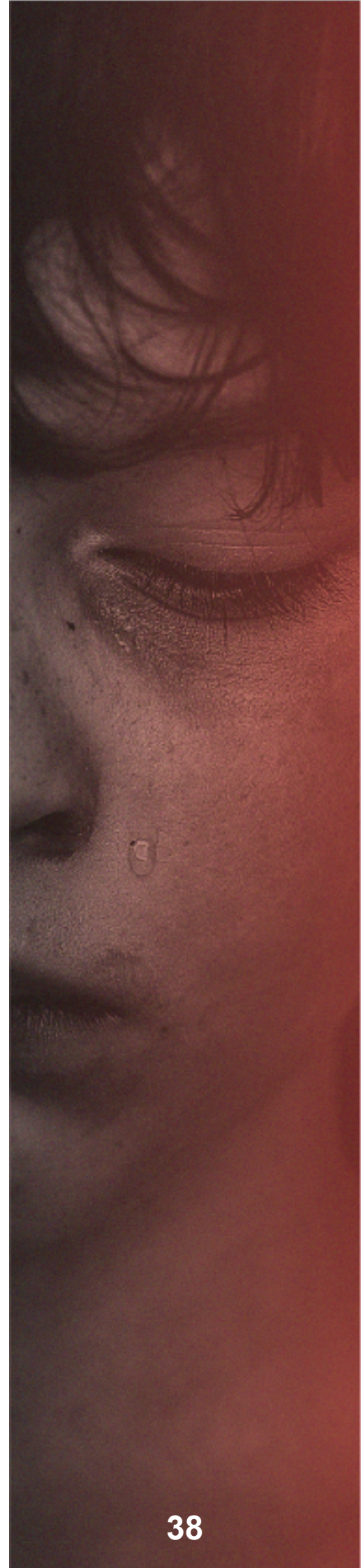
Անդրադառնալով անչափահասից բացատրություն վերցնելու անհրաժեշտության հարցին՝ պետք է փաստել, որ իրավասու մարմինները չպետք է հաճախակի օգտագործեն անչափահասից բացատրություն վերցնելը, քանի որ այն քրեական գործով ապացույցի ինքնուրույն տեսակ չէ, ինչը նշանակում է, որ հետագայում անխուսափելիորեն անչափահասից պետք է ցուցմունքներ վերցվեն, որպեսզի հնարավոր լինի քրեական գործով օգտագործել որպես ապացույց, ուստի ստացվում է, որ երեխան պետք է նույն հարցերի շուրջ կրկին հարցաքննվի, ինչը չի բխում երեխայի լավագույն շահերից և դրանով պայմանավորված՝ չի խրախուսվում միջազգային չափանիշների տեսանկյունից: Մասնավորապես, ՄԱԿ-ի ուղենիշների՝ «Արդարադատության գործընթացում զրկանքներից պաշտպանված լինելու իրավունքը» վերտառությամբ 11-րդ, բաժնի 31-րդ կետի «ա» ենթակետում հստակ սահմանված է, որ մասնագետները պետք է նաև իրականացնեն այնպիսի միջոցառումներ, որոնք կնվազեցնեն հարցաքննությունների թիվը: Պետք է սահմանել տուժող և վկա երեխաներից ցուցմունք ստանալու հատուկ ընթացակարգեր՝ հարցաքննությունների, լսումների, ցուցմունքների, և հատկապես՝ արդարադատության գործընթացի հետ անհարկի շփումների թիվը նվազեցնելու նպատակով:

Վերոգրյալի հիման վրա կարող ենք արձանագրել, որ անչափահասից բացատրություն վերցնելու անհրաժեշտության հարցի լուծումը միանշանակ չէ. այն որոշվում է ըստ կոնկրետ իրավիճակի, քանի որ խնդիրը միայն երեխայի իրավունքների ապահովման հարցն է, այստեղ կարող են շոշափվել նաև այլ անձանց իրավունքներ ու օրինական շահեր:

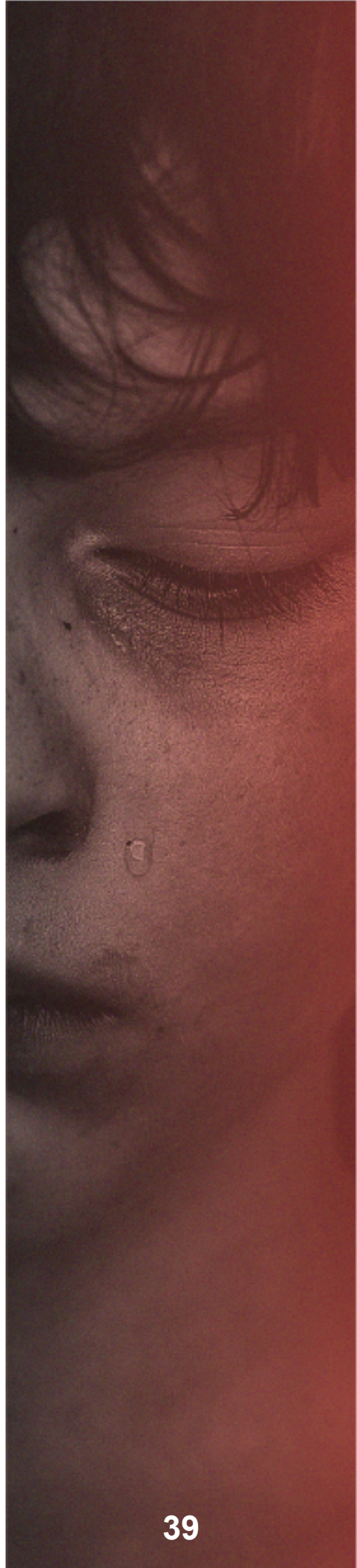
Այդուհանդերձ, կարող ենք փաստել, որ երեխայից բացատրություն վերցնելու անհրաժեշտությունը, կախված մեղադրանքի բնույթից՝ հանրային կամ մասնավոր, կարող է տարբեր լինել:

Մասնավոր մեղադրանքի գործերի դեպքում, քանի որ քրեական գործ հարուցելու առիթը դիմողի բողոքն է, անչափահասի դիրքորոշումը չճշտելը, նրանից բացատրություն չվերցնելը կարող է գնահատվել որպես երեխայի իրավունքի խախտում: Մյուս կողմից, ելնելով տարիքից, իրավասու մարմինը պետք է ինքը որոշի բացատրություն վերցնելու անհրաժեշտությունը: Այստեղ, սակայն, խոսքը միայն քրեական գործ հարուցելու առիթի մասին չէ, այլև քրեական գործ հարուցելու հիմքերի առկայությունը հաստատելու կամ հերքելու, ուստի բացատրություն վերցնելը նաև այս տեսանկյունից պետք է դիտարկել և կոնկրետ գործով գնահատել: Ուսումնասիրված քրեական գործերում հաճախ էին հանդիպում դեպքեր, երբ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում անչափահասից բացատրություն չի վերցվել, քանի որ ծնողը (որպես կանոն՝ մայրը) հաղորդում, այնուհետև բացատրություն տալիս հայտնել է այն ամենը, ինչ պատմել է երեխան, որից հետո հարուցված քրեական գործով երեխան հարցաքննվել է: Եղել են դեպքեր, երբ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում թեև անչափահաս տուժողից («տուժող» եզրույթը պայմանական է օգտագործվում, քանի որ այս փուլում չի կարող լինել դատավարական իմաստով տուժող) բացատրություն չի վերցվել, սակայն բացատրություն է վերցվել անչափահաս վկայից («վկա» եզրույթը ևս պայմանական է օգտագործվում), որը հանդիսացել է տուժողի ավագ քույրը, ում առաջինը փոքրահասակը պատմել է իր հետ տեղի ունեցած դեպքը: Այսինքն,

խնդիրը միայն քրեական գործ հարուցելու օրինական առիթի հարցը լուծելը չէ, այլ քրեական գործ հարուցելու համար բավարար հիմքերի առկայությունը կամ բացակայությունը հաստատելը: Այս տեսանկյունից պետք է փաստել, որ հանրային մեղադրանքի գործերով **երեխայից բացատրություն վերցնելը կարող է հետապնդել բացառապես քրեական գործ հարուցելու հիմքերի հաստատման կամ հերքման նպատակ, ուստի, եթե այլ տվյալներ կան, որոնք բավարար են քրեական գործ հարուցելու կամ հարուցումը մերժելու հարցը լուծելու համար, ապա երեխայից բացատրություն վերցնելուն պետք չէ դիմել:**

Այստեղ չենք անդրադառնում անչափահասի մասնակցությամբ իրականացվող այլ քննչական և դատավարական գործողությունների կատարմանը, քանի որ դրանք նույնն են, ինչ նախաքննության փուլում կատարվողները, որոնց առանձին կանդիդատները հետագա շարադրանքում: Այստեղ պարզապես փաստենք, որ այլ քննչական և դատավարական գործողությունների կատարման կարգն ու պայմանները սահմանող նորմերում տարբերակված մոտեցում ցուցաբերված չէ՝ քրեական գործ հարուցելուց առաջ, թե՛ հետո են դրանք կատարվում, ինչը նշանակում է, որ անչափահասների մասնակցությամբ դրանք կատարվում են նույն երաշխիքներով նաև քրեական գործ հարուցելու փուլում, որը ևս մեկ լրացուցիչ փաստարկ է այն առաջարկի օգտին, որ բացատրություն վերցնելիս պետք է կիրառվեն հարցաքննության կանոնները, հատկապես, որ մինչև 16 տարեկան երեխաների պարագայում դրանց միջև միակ տարբերությունն անվանումն է՝ բացատրություն, թե՛ ցուցմունք:

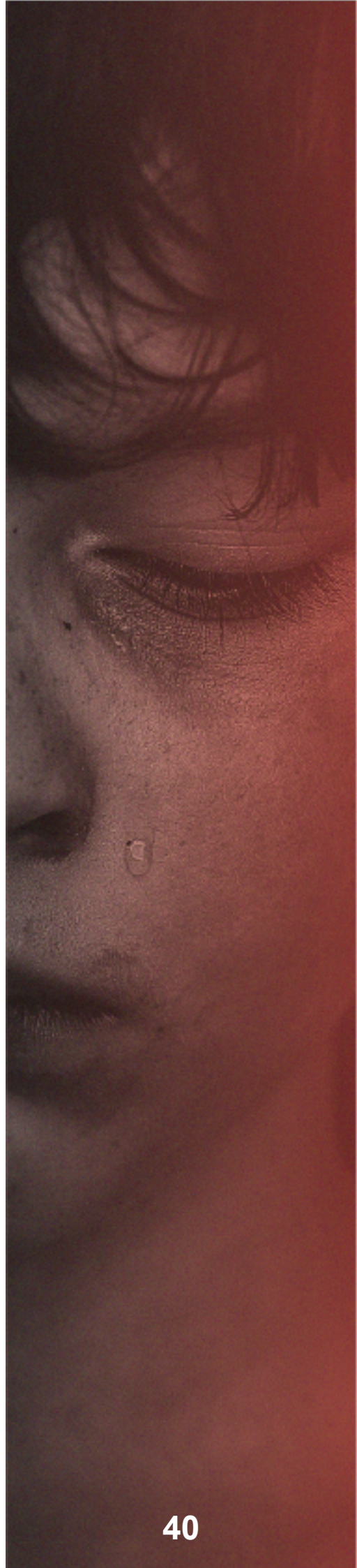
Այս փուլում երեխաների իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման խնդիր է ծագում նաև երեխայի առողջական վիճակին վերաբերող **բժշկական փաստաթղթեր** պահանջելու և տրամադրելու կապակցությամբ, որոնցում պարունակվող տեղեկությունները անձի անձնական կյանքին վերաբերող գաղտնիք են հանդիսանում²², որը ենթակա է պահպանության և պաշտպանության:

Հաճախ անհրաժեշտություն է առաջանում նշանակելու դատաբժշկական, դատահոգեբանական կամ դատահոգեբուժական փորձաքննություն՝ բռնության ենթարկված երեխայի առողջությանը պատճառված վնասի (հոգեկան կամ ֆիզիկական) առկայությունը և դրա աստիճանը որոշելու համար²³, ինչը ենթադրում է, որ կյանքեր նախապատրաստող մարմինը կամ պաշտոնատար անձը պետք է պահանջի և համապատասխան բժշկական հաստատությունից ստանա երեխային վերաբերող և գաղտնիք հանդիսացող բժշկական փաստաթղթեր՝ փորձաքննության իրականացնող փորձագետներին տրամադրելու նպատակով: Ըստ բժշկական օգնության և սպասարկման ոլորտը կանոնակարգող

---

²²Անձնական կյանքի իրավունքը սահմանված է ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ «1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունք: 2. Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

²³Այս հարցերի մասին մանրամասն տե՛ս հաջորդ թեմաներում:

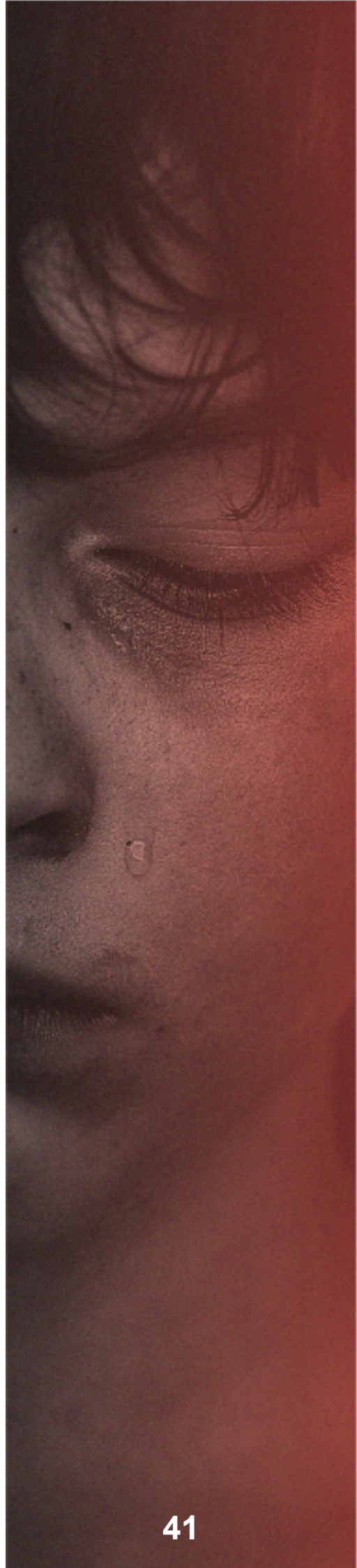
օրենսդրության²⁴ պահանջների, բուժօգնության դիմած անձի հետազոտության արդյունքները արտացոլվում են համապատասխան բժշկական փաստաթղթերում (ամբուլատոր քարտում կամ հիվանդության պատմության նկարագրում), որոնցում պարունակվող տեղեկատվությունը հանդիսանում է պաշտպանության ենթակա գաղտնիք:

Այսպես, «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի «գ» ենթակետի համաձայն, բժշկական օգնության դիմելիս, ինչպես նաև բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի *«պահանջել բժշկի օգնությանը դիմելու փաստի, իր առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում պարզված տեղեկությունների գաղտնիության ապահովում՝ բացի ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերից»*: Նույն օրենքի 7-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է, որ մարդու առողջական վիճակի մասին տեղեկությունը նրա կամքին հակառակ չի կարող հաղորդվել նրան կամ այլ անձանց, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերից:

Բժշկական օգնության դիմած, ինչպես նաև բժշկական օգնություն և սպասարկում ստացող անձի՝ վերը նշված իրավունքը տրամաբանորեն հանգեցնում է բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողների համապատասխան պարտականության, որի ապահովման համար

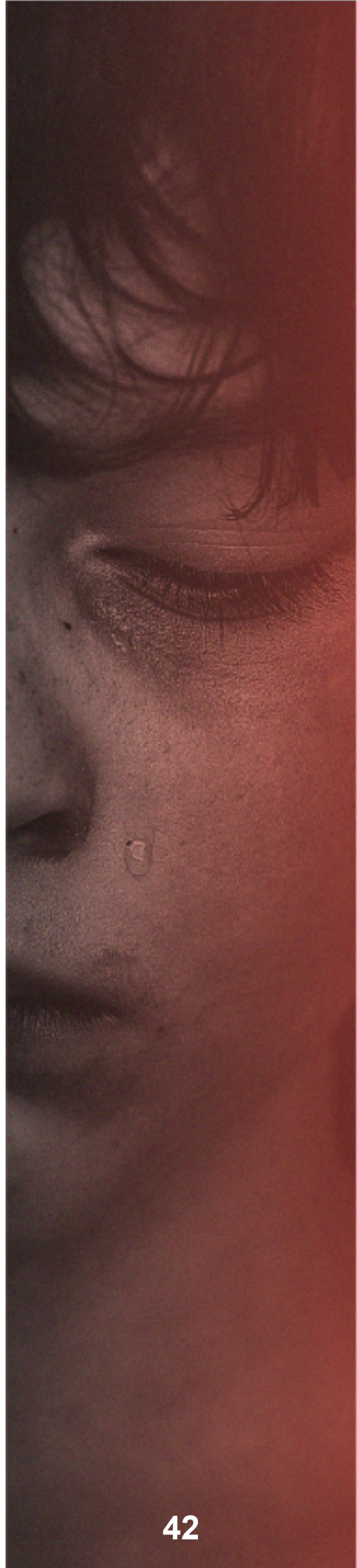
²⁴Այս օրենսդրությունը ներառում է՝ «Մարդու իմունային անբավարարության վիրուսից առաջացած հիվանդության կանխարգելման մասին» ՀՀ օրենքը, «Հոգեբուժական օգնության մասին» ՀՀ օրենքը, «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքը և այլն:

«Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի «ե» ենթակետը բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողներին պարտավորեցնում է՝ *«ապահովել բժշկի օգնությանը դիմելու փաստի, նրա առողջական վիճակի մասին հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում պարզված տեղեկությունների գաղտնիությունը՝ բացի ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերից»*: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի ուժով՝ վերը նշված պարտականությունները չկատարելու դեպքում համապատասխան անձինք պատասխանատվություն են կրում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

«Մարդու իմունային անբավարարության վիրուսից առաջացած հիվանդության կանխարգելման մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն, ՄԻԱՎ-ի հայտնաբերման լաբորատոր հետազոտությունները կամավոր են և անանուն, բացառությամբ սույն օրենքի 11 հոդվածով (վերաբերում է պարտադիր բժշկական հետազոտությանը) նախատեսված դեպքերի: Նույն օրենքի 14-րդ հոդվածի «գ» կետը երաշխավորում է ՄԻԱՎ-ով վարակված անձանց իրավունքը՝ *պահանջել բժշկական գաղտնիության պահպանում՝ բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերի*:

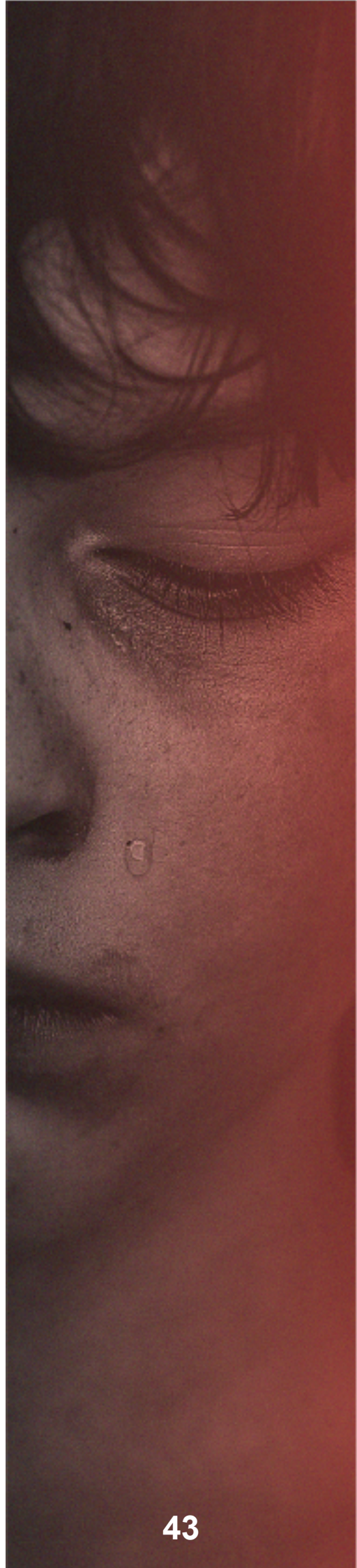
«Հոգեբուժական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Զաղաքացիների հոգեկան առողջության վերաբերյալ տեղեկությունները բժշկական գաղտնիք են: Այդպիսի տեղեկությունները տրամադրվում են հիվանդին և նրա օրինական ներկայացուցչին նրանց պահանջով՝ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, ինչպես նաև օրենքով սահմանված այլ դեպքերում: Հոգեբուժական

հետագոտման տվյալները և եզրակացությունը գրանցվում են բժշկական փաստաթղթերում (ամբուլատոր քարտում կամ հիվանդության պատմության նկարագրում)»:

Բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկատվություն պարունակող փաստաթղթերի առգրավման կամ իրավասու մարմինների պահանջով նրանց տրամադրելու հետ կապված հարաբերությունները կանոնակարգված են ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 172-րդ հոդվածում, որում սահմանված են մի շարք երաշխիքներ ինչպես գաղտնիք կազմող տեղեկություն պարունակող փաստաթղթերը վերցնելու (առգրավելու), այնպես էլ այդ գաղտնի տեղեկությունը պաշտպանելու և չհրապարակելու հետ կապված, որոնք պարտադիր են այդ գաղտնիքի հետ առնչություն ունեցող ցանկացած ֆիզիկական կամ պաշտոնատար անձի և պետական մարմնի համար:

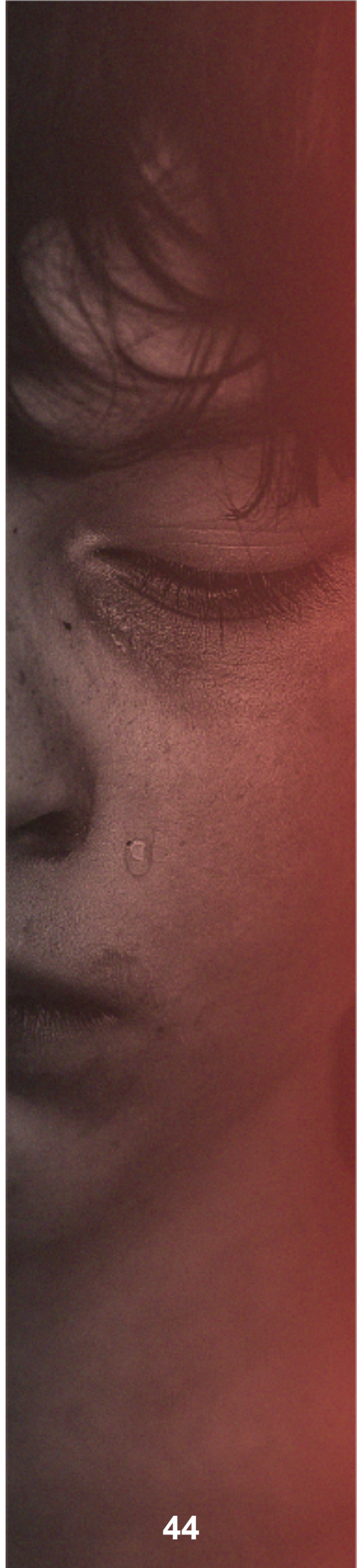
Այսպես, գաղտնիք կազմող տեղեկությունները չեն կարող չտրամադրվել իրավասու մարմինների պահանջով, սակայն գաղտնիքը պահպանելու պարտականություն ունեցող անձն իրավունք ունի իրավասու մարմիններից նախապես ստանալու նրանց կողմից նշված տեղեկությունների ստանալու անհրաժեշտությունը հաստատող, համապատասխան քննչական կամ դատավարական գործողության արձանագրության մեջ արտացոլման ենթակա պարզաբանում (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 172 հոդվածի մաս 3-րդ): Այս պահանջին համապատասխան, օրենսդիրը նաև սահմանել է վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականությունն առ այն, որ գաղտնիք կազմող տեղեկությունները պետք է հավաքվեն, պահվեն, օգտագործվեն և տարածվեն բացառապես այն դեպքում, երբ առաջանում է դրա անհրաժեշտությունը (ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 172 հոդվածի մաս 2-րդ), ինչը նշանակում

Է, որ յուրաքանչյուր դեպքում գաղտնիք կազմող տեղեկություններ պահանջելու անհրաժեշտությունը հիմնավորելու պարտականությունը կրում է վարույթն իրականացնող մարմինը, ինչը երաշխիք է առանց անհրաժեշտության նման տեղեկությունների հավաքումը կանխելու համար:

Բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկությունների պահպանության և պաշտպանության պարտականությունը, բացի բժշկական հաստատությունների աշխատողներից, կրում են նաև քրեական գործով վարույթն իրականացնող մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք: Այսպես, օրենքը, որպես ընդհանուր կանոն, սահմանում է վարույթն իրականացնող մարմինների պարտականությունը՝ ձեռնարկել օրենքով նախատեսված միջոցներ ծառայողական, առևտրային և օրենքով պահպանվող այլ գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների պահպանման համար, այնուհետև մասնավորեցնելով ամրագրում է, որ դատարանի, ինչպես նաև հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի պահանջով քննչական և դատական գործողությունների մասնակիցները պարտավոր են չիրապարակել նշված տեղեկությունները, որի համար նրանցից վերցվում է ստորագրություն: Բացի այդ, օրենքը նաև սահմանում է, որ ծառայողական, առևտրային և օրենքով պահպանվող այլ գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների վերաբերյալ ապացույցներն այն անձանց պահանջով, որոնց սպառնում է նշված տեղեկությունների իրապարակումը, կարող են հետազոտվել դռնփակ դատական նիստում:

Վերոնշյալ պահանջներին խստիվ հետևելը և ոչ ձևական մոտեցում ցուցաբերելը հանդիսանում է երեխայի անձնական կյանքի մաս կազմող՝ բժշկական գաղտնիքի պահպանման իրավունքի ապահովման

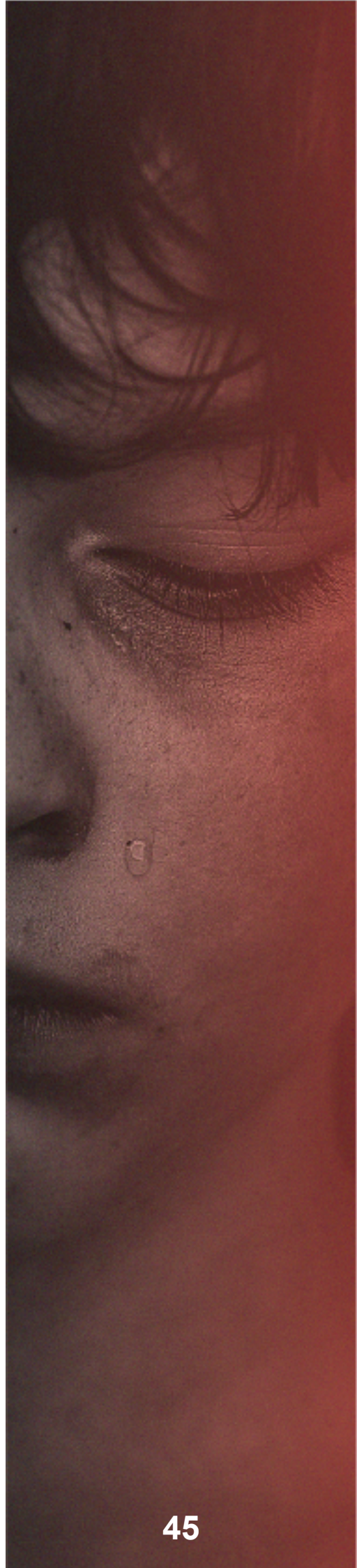

երաշխիք, թեև պետք է նկատել, որ ուսումնասիրված քրեական գործերում, որոնցում առկա էին երեխային վերաբերող բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկություններ, չհանդիպեց որևէ դեպք բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկությունները չհրապարակելու մասին ստորագրություն վերցնելու վերաբերյալ:

Երեխայի անձնական կյանքին վերաբերող տեղեկությունները պահպանելու և պաշտպանելու անհրաժեշտությունն ուղղակիորեն բխում է նաև ՄԱԿ-ի Հանցագործությունից տուժած և հանցագործության վկա երեխաների գործերով արդարադատության ուղենիշներից, որի 12-րդ կետում ուղղակիորեն ամրագրված է, որ *երեխայի անձնական կյանքին միջամտությունը պետք է հասցվի անհրաժեշտ նվազագույնի՝ միաժամանակ պահպանելով սպացույցների ձեռքբերման բարձր ստանդարտները՝ արդարադատության գործընթացի արդարացի և անկողմնակալ արդյունքների հասնելու նպատակով:*

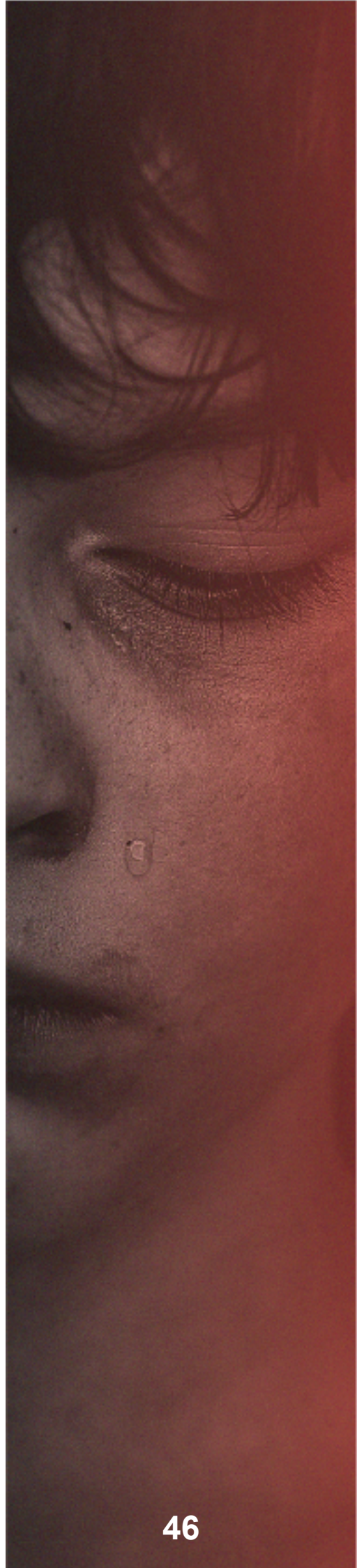
Նյութերի նախապատրաստման ընթացքում երեխայի հայտնած տվյալները (գործի փաստական հանգամանքները) ստուգելու հարցում գործող քրեադատավարական կարգավորումների պայմաններում կարող են էական նշանակություն ունենալ **համեմատական հետազոտման համար նմուշներ վերցնելը** և փորձաքննությունն նշանակելը, իսկ կոնկրետ գործի հանգամանքներով պայմանավորված՝ արագ քրեական գործ հարուցելը և ամբողջ քրեադատավարական գործիքակազմն օգտագործելը:

Քննության կազմակերպումը ժամանակակից պայմաններում գրեթե անհնար է առանց գիտության և տեխնիկայի բնագավառի նվաճումների օգտագործման, դեռ ավելին՝ առկա են մի շարք հարցեր, որոնց

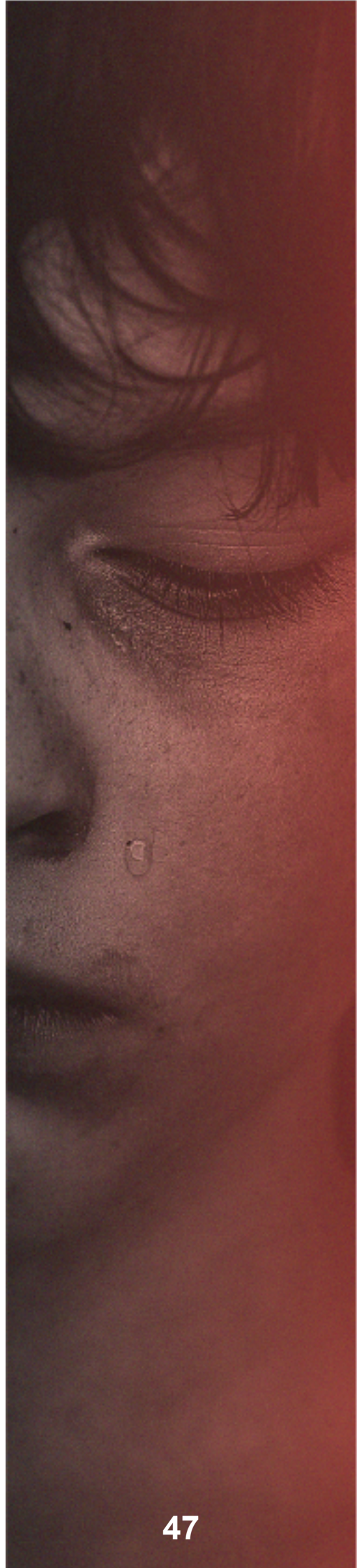
պարզաբանման համար անհրաժեշտ է բացառապես փորձագետի եզրակացություն: Օրինակ, սեռական բնույթի բռնի գործողությունների վերաբերյալ գործերից մեկով 5 տարեկան երեխան հայտնել էր, որ կասկածյալը հանել է իր անդրավարտիքը և երկար ժամանակ լիզել է հետանցքը, այնուհետև հեշտոցը, ինչը հիմք էր հանդիսացել երեխայի կողմից մատնանշած տեղերից քրտինքի և թքի հնարավոր նմուշներ վերցնելու համար, որոնք փորձագետի կողմից համեմատվել էին կասկածյալից վերցված նմուշների հետ: Դատագենետիկ փորձաքննության եզրակացությամբ հաստատվել էր երեխայից վերցված նմուշի ու կասկածյալի թքի նմուշի նույնականությունը, որը հանդիսացել էր այդ գործով մեղադրանքը հաստատելու առանցքային ապացույցներից մեկը: Դրա համար անհետաձգելի քննչական և այլ դատավարական գործողությունների արագ կատարումը, հատուկ մասնագիտական գիտելիքների ժամանակին օգտագործումն էական նշանակություն ունեն դեպքի հանգամանքները, դեպքին կասկածյալի առնչությունը ապացուցելու գործում:

Երեխաների դեմ ուղղված հանցագործությունների վերաբերյալ դեպքերով նյութեր նախապատրաստելիս կամ հարուցված քրեական գործերով հաճախ անհրաժեշտություն է առաջանում նշանակելու դատաբժշկական, դատահոգեբուժական, դատահոգեբանական, համալիր դատահոգեբուժական-հոգեբանական, դատագենետիկական, դատակենսաբանական, հագուստի, արյան, մարմնի արտաթորանքների և այլ փորձաքննություններ, որոնք պայմանավորված են կոնկրետ գործի հանգամանքներով և հանցագործության բնույթով ու տեսակով, որոնց կանդրադառնանք առանձին այլ թեմաների շրջանակներում:

Նկատի ունենալով, որ փորձանմուշ վերցնելու դեպքում Էական միջամտություն է տեղի ունենում երեխայի ֆիզիկական, հոգեկան և բարոյական անձեռնմխելիությանը, ուստի այդ գործողությունը պետք է կատարվի երեխայի հանդեպ հոգատար և զգայուն կերպով, մինչդեռ ՀՀ քր. դատ. օր.-ում այս առումով հատուկ կանոններ և չափանիշներ սահմանված չեն, այլ առկա է ընդհանուր սկզբունք՝ «Ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիությունը և անձնական ազատությունը» վերտառությամբ (հոդված 11), որում սահմանված են ընդհանուր բնույթի պահանջներ քրեական վարույթին առնչվող բոլոր անձանց նկատմամբ վերաբերմունքի մասով, ինչը բավարար չէ երեխաների ֆիզիկական, հոգեկան և բարոյական անձեռնմխելիության պաշտպանության և երաշխավորման համար:

Այս առումով հիմք պետք է ընդունել ՄԱԿ-ի ուղենիշներում ամրագրված սկզբունքները և առաջնորդվել դրանցում առաջարկվող չափանիշներով, այն է՝ երեխայի անձնական կյանքին և ֆիզիկական, հոգեկան և բարոյական անձեռնմխելիությանը միջամտող ցանկացած գործողություն պետք է կատարվի՝ ելնելով նրանց անձնական իրավիճակից և անմիջական կարիքներից, տարիքից, սեռից, հաշմանդամության առկայությունից, ունակություններից, մտավոր հասունությունից և զարգացման աստիճանից՝ լիարժեք հարգելով նրանց ֆիզիկական, հոգեկան և բարոյական անձեռնմխելիությունը: Ընդ որում՝ երեխային հետագա զրկանքներ պատճառելուց խուսափելու համար քննչական այդ գործողությունը պետք է կատարվի վերապատրաստում անցած մասնագետների

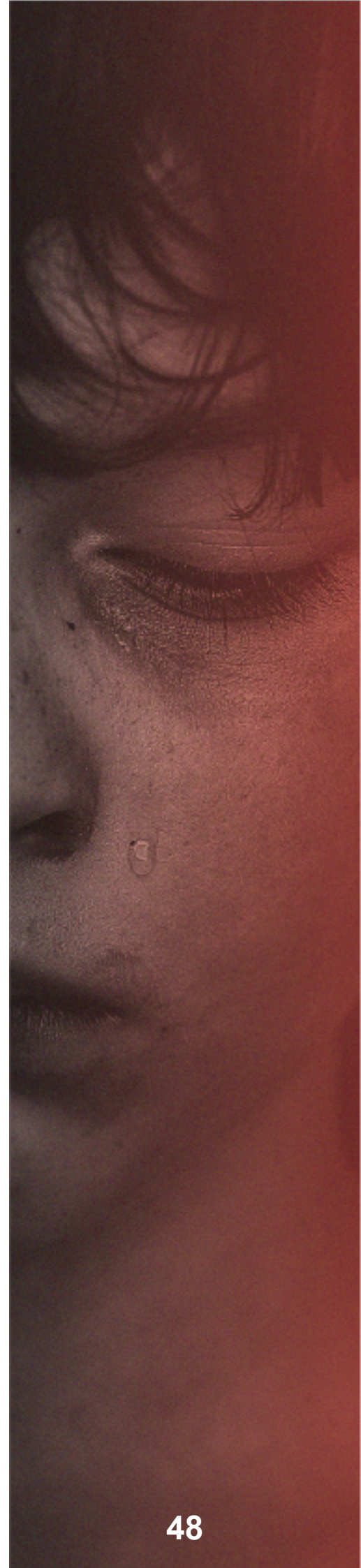

կողմից, ովքեր դա կատարում են զգայուն²⁵, հարգալից
և հիմնավոր կերպով, ինչպես նաև երեխայի հատուկ
կարիքներին համապատասխան միջավայրում²⁶:

---

²⁵<<Երեխաների հանդեպ զգայուն>> արտահայտությունը վերաբերում է այնպիսի մոտեցմանը, որը հավասարակշռում է պաշտպանություն ստանալու՝ երեխայի իրավունքը, և որի ժամանակ հաշվի են առնվում երեխայի անհատական կարիքներն ու տեսակետները (ՄԱԿ-ի ուղեկիշների 9-րդ կետի <<դ>> ենթակետ):

²⁶Տե՛ս ՄԱԿ-ի ուղեկիշների <<Արժանապատիվ ու կարեկից վերաբերմունքի արժանանալու իրավունքը>> վերտառությամբ 5-րդ բաժնի 10-14-րդ կետերը:

1. ԵԱՆԴ/0097/01/17 քրեական գործով Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2018թ. փետրվարի 28-ի՝ «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և քրեական գործով վարույթը կարճելու վերաբերյալ որոշումը» // <http://www.datalex.am/>
2. ԵԴ/0227/01/18 քրեական գործով Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ «Քրեական գործով վարույթը կարճելու և քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ» որոշումը // <http://www.datalex.am/>
3. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի թիվ ՎԲ-73/08 որոշումը // <http://www.datalex.am/>
4. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2013թ. փետրվարի 15-ի թիվ ԵԿԴ/0077/11/12 որոշումը // <http://www.datalex.am/>
5. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2007թ. հուլիսի 13-ի թիվ ՎԲ-133/07 որոշումը // <http://www.datalex.am/>
6. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի մարտի 30-ի թիվ ԵԿԴ/0154/11/14 որոշումը // <http://www.datalex.am/>
7. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ԵԿԴ/0118/11/13 որոշումը // <http://www.datalex.am/>,
8. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2013թ. հոկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԿԴ/0044/11/13 որոշումը // <http://www.datalex.am/>
9. ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2016թ. դեկտեմբերի 20-ի թիվ ՍԴՈ-1333 որոշումը // www.concourt.am/

Լրացուցիչ մեդիա-նյութերը
Նախատեսված են Ձեզ
հետաքրքրող նյութի մասին
հավելյալ գիտելիքներ
ստանալու համար:

10. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կողմից հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների, պատահարների վերաբերյալ հաղորդումներն ընդունելու, գրանցելու, հաշվառելու և դրանց ընթացք տալու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 2017թ. նոյեմբերի 23-ի N 1495-Ն որոշումը // www.arlis.am/

